

חשון תשס"ה - אוקטובר 2004

ספרות ילדים ונוער

שנת השלושים ושתים

חוברת א' (121)

משרד החינוך והתרבות, היוזכירות הפדגוגית, המינהל הפדגוגי, המדור לספרות ילדים
קרן ספריות לילדי ישראל מיסודה של רחל ינאית בן-צבי

המערכת: גרשון ברגסון (עורך), ד"ר מירי ברוך (יועץ מדעי), נחמה בן אליהו, עדה קרן
מזכירת המערכת: חיה מטבייב

כל הזכויות שמורות

בהוצאת משרד החינוך והתרבות, המדור לספרות ילדים, ירושלים,

רח' דבורה הנביאה, בנין לב-רם טל' 02-5603801/2

ISSN 0334 - 276 X

דפוס "חורב" רח' עדני 3 ירושלים טל. 5814690 5829688 - 02

107
11
ת.ס.ס

הזברים שנישאו בכנס הספרנים ב-1.7.04 במכללת דוד ילין

כנושא ספרי ילדים ונוער על דמותו של הרצל

דברי פתיחה, רגנה גרין-שוקרון

בתאריך 3.7.04 מלאו מאה שנים למותו של בנימין זאב הרצל. תאריך זה כשלעצמו אינו סיבה מספקת להתעניינות בדמותו של הרצל. עם זאת, דמותו משכה במשך השנים, ועדיין מושכת, מתעניינים רבים, שניסו להבין כיצד קורה ש"פתאום קם אדם ומרגיש שהוא עם ומתחיל ללכת", כמאמר המשורר אמיר גלבוע, או, במילים פשוטות: מה מביא אדם לקחת על עצמו שליחות לאומית, לייצג עם ולנהל בשמו משא ומתן עם מנהיגי עולם, להקדיש את חייו, את רכושו ואת בריאותו למימוש חזון בלי שאיש מינה אותו לכך.

סופרי הילדים והנוער כתבו על הרצל במשך השנים במטרה להכיר לקוראים הצעירים את האיש ואת פועלו. יעקב פיכמן פרסם ב-1934 סיפורים מחיי הרצל בספרו "אל הים", שבו הוא מתאר את הרצל כתלמיד יהודי בין תלמידים נוצרים החש על בשרו מהי אנטישמיות, ובהמשך, בלשון מליצית ביותר, מתוארת נסיעתו של הרצל המכונה שם "מנהיג האומה" לביקור בארץ, ושם הוא מסייע ליהודייה "מסכנה אחת", בלשון הכתוב, לעלות אל החוף.

ב-1958 התפרסם ספרו של אפרים צורף, "חווה מדינת ישראל", ספר המתאר פרקים מן הביוגרפיה של הרצל, פגישותיו עם גדולי עולם והספרים שכתב. הספר מלווה בתצלומים ומסתיים במילים "ביום כ' בתמוז, שנת תרס"ה, בחמש אחר הצהריים, השיב גדול האומה את נשמתו לאלוקים. נסתלק השר, המנהיג, הגואל, באה שמשו של ישראל...". גם הספר הזה מפאיר את דמותו של הרצל ואף מתארו כאב מסור בתיאור נמלץ מאוד: "בהיותה כבת שנה הלתה טרודה, והאב הרגיש והחומל האזין לנפשה וסבלה..." (עמ' 21) או: "מעוצם אהבתו לילדיו, היה הרצל עוקב בהמיה שבלב אחר משחקיהם וחוויותיהם..." (עמ' 30). היום ידוע לנו שילדיו של הרצל שילמו מחיר אישי כבד על מסירותו של אביהם לחזונו ולא למשפחתו.

באותה שנה, 1958, פרסם מרדכי ברטנא סיפור בשם "חלומות הרצל ופטרונם", בספרו "אילן הפלאים". הסיפור כתוב בלשון תנכית, ותחילתו בחלומותיו של הרצל המסופרים בסגנון הדומה ממש לסיפור חלומותיו של יוסף, והמשכו בנוכחותו של הרצל במשפט דרייפוס, בכתיבת ספרו "מדינת היהודים" ובעריכת הקונגרס הציוני הראשון. וכמאמר הסיפור: "ויתר דברי בנימין זאב הרצל וכל מפעליו אשר עשה, הלא הם כתובים על לוח לבותינו לעולם" (עמ' 74). השוואתו

של הרצל לגיבורים התנכיים מעניק לו מעמד של משיח, מנהיג שנבחר על ידי האל להושיע את עמו הסובל.

הפרק שהקדיש מרדכי מיכאלי להרצל בספר "אגדות ותולדות" שיצא לאור בשנת 1963 כתוב בצורה דומה מאוד לסיפורו של מרדכי ברתנא: גם הוא כתוב בסגנון תנכי ומליצי ומקדש את דמותו של הרצל.

לוי קיפניס, חלוץ בפני עצמו, שלקח על עצמו ליצור ספרות ילדים לגיל הרך בעברית, פרסם סיפורים תחת הכותרת "כ' בתמוז - יום הרצל" בקובץ "זמנים", בשנת 1976. סיפוריו מיועדים לקורא הצעיר, וכפי שאופייני לקיפניס, משולבים בסיפוריו על הרצל נציגי הטבע - עצים ובעלי חיים. בסיפור הראשון ציפורים מלוות את לידתו של הרצל, ובהמשך הן מציצות בחלון חדרו ורואות אותו יושב וכותב את ספרו "מדינת היהודים". הסיפור השני מספר על הברוש שנטע הרצל בביקורו בארץ, ואילו הסיפור השלישי מתאר ילד קטן ששמו הרצל החולם ללכת בדרכיו של הרצל "הגדול" ולסיים את שהוא לא הספיק. קיפניס מסמן את תחילת הכתיבה על הרצל לילדים בגיל הרך, ואוריאל אופק ממשיך בספרון לילדים שיצא באותה שנה (1976) במסגרת ספריית "עופר" ונקרא - איך לא? - "אם תרצו אין זו אגדה", כנוסח המשפט המסיים את ספרו של הרצל, "אלטנוילד". ספרון זה מוסר בתמציתיות את השתלשלות האירועים שהביאו את הרצל לחזונו ולפעילותו.

בשנת 1980 פרסמה דבורה עומר את ספרה המרתק "קול קרא בחשכה", רומן ביוגרפי לנוער בן 422 עמודים, המגולל את מסכת חייו של הרצל לפרטיה. זהו הספר הראשון המעמיד את הרצל כדמות עגולה ומורכבת, אנושית, ומתאר אותה על לבטיה ועל יחסיה עם הסביבה.

שנת המאה לקונגרס הציוני הראשון (1966) הניבה שני ספרים נוספים: נירה הראל פרסמה את "לב קטן גדול", שהוא כעין טיול באלבום התמונות של הרצל, ביומניו, במכתביו, בספרים ובמחזות שכתב ובזיכרונותיהם של אנשים שהכירו אותו. הספר מיועד לתלמידי בית הספר היסודי ובנוי מפרקים קצרים הכתובים בלשון עכשווית. הספר השני שיצא בשנת המאה לקונגרס הראשון הוא ספרה של אדי אלון, "מאגדה למדינה", ובו סיפור חייו של הרצל בחרוזים, וגם הוא מיועד לקוראים הצעירים.

בקובץ שירי ציונות, התיישבות ותקווה שנכתבו על ידי אלי כדורי בספר שמצורפת אליו קלטת והנקרא "מחלום בנינו ארץ" התפרסם השיר "אם תרצו אין זו אגדה": "זקן שחור שחור, ובעיניים אור, / זהו בנימין זאב תאודור. / עומד על המרפסת / בארץ הנכר / אומר הוא שוב ושוב / בגרון ניחר... / שם לנו מחכה / ארץ אבודה / אם תרצו - / אין זו אגדה."

ב־1998 פרסמה דבורה עומר שלושה ספרים ביוגרפיים לגיל הצעיר על דמויות

מתולדות הקמת המדינה. הספר הראשון נקרא "דבורה עומר מספרת על הרצל", והוא פותח בילדותו של הרצל, שרצה להיות מפורסם וממציא, אך נדחה בשל היותו יהודי. בהמשך נמסר הסיפור מנקודת ראותם של ילדיו של הרצל, העוקבים אחר פעילותו, אך מתוסכלים מחוסר הימצאותו בבית לצדם. שנת המאה למותו היא המניע לכתיבתם של הספרים החדשים "מלך ההר" ו"בעקבות הבית הנעלם" שנקרא עליהם בהמשך.

הוצאה חדשה

רוץ בן-סוסי, ביאליק לילדים

בחרה וקיבצה: שרי גוטמן

איורים: בתיה קולטון

הוצאת דביר

מעבר לים

מעבר לים,

התדעו, ציפורים,

הדרך לשם?

עם ישר ותם,

ומלך עליהם

כמוהו לא קם.

מעבר לים,

במדינות הים,

שם איי הזהב,

שכחתי מה שמם.

וגנים למלך

מעבר לים

ציפורי גן עדן

מקננות במ.

ובאיי הזהב

מעבר לים,

מתהלכים ענקים,

עם גדול זרם.

מעבר לים

מעבר לים,

התדעו, ציפורים,

הדרך לשם?

איך טיפסתי אל מלך ההר?

בעצם הכול התחיל מבתיה, בתיה בודנר, מפיקת ספרי הילדים והנוער בהוצאת "ידיעות אחרונות", שצלצלה אליי בתחילת הקיץ ואמרה לי: "נאוה, השנה ימלאו 30 שנה למותו של בן-גוריון; תנסי לכתוב ספר." "טוב", אמרתי, "נראה". הלכתי לספרייה והתחלתי לחפש חומר לקראת תחקיר. מיותר לציין שכמות הספרים שנכתבו על בן-גוריון היא עצומה, כמעט בלתי נתפסת, ואני חשבת לעצמי: מה עוד אפשר לכתוב על בן-גוריון שלא נכתב? איש סיפור שכל חייו הם הרפתקה?...

בעודי טובעת בספרייה, מצלצל הפלאפון שלי (יותר נכון רועד הפלאפון שלי - כדי שלא יעשה קולות מרעישים, ועוד בספרייה!), ובתיה על הקו. "נאוה", היא אמרה, "גם הרצל מת!". "כן", אמרתי, "אני יודעת". ובתיה אמרה: "לפני 100 שנה! 100 שנה בדיוק! אולי תכתבי סיפור?...". "טוב", אמרתי, "נראה".

החזרתי לספרנית את בן-גוריון וביקשתי את הרצל. קראתי כל מה שאפשר על האיש. חפרתי בביוגרפיה שלו. כמו ארכיאולוג החופר במקום שבו, אלף ארכיאולוגים כבר חפרו לפניו אבל בשבילו זו הפעם הראשונה שהוא הופך את האדמה... ועם כל כף אינפורמציה שהעליתי הרגשתי שאני מתאהבת. נשביתי בקסמו של האיש עם הזקן.

בחיים מותר לאדם להתאהב במי שהוא רוצה, והוא לא צריך לתת על כך דין וחשבון לאף אחד, אבל מסופרים דורשים לנמק. מי שמתאהב בהרצל, ועוד בשנת המאה למותו, נחשד מיד על ידי המבקרים בזיוף רגשות. הרצל הוא דמות להתאהב בה? תום קרוז הוא דמות להתאהב בה! אילו הייתי כותבת עליו לא הייתי צריכה להצטדק.

והרי זה טיבו של שידוך: מציעים לנערה את המועמד הפוטנציאלי; מוצא חן - לוקחת; לא מוצא חן - משאירה למישהי אחרת. ואצלי, עם הרצל, זה בכלל היה סוג של "בלינד דייטי". ידעתי שהמועמד יפה, ארוך זקן, אנין טעם בלבושו, עורך דין בעל תואר שלישי, מבוסס כלכלית המחזיק במשרה מכובדת וקצת משוגע. הרבה מעבר לכך לא ידעתי לפני שנפגשנו. אבל לאורך כל פגישותינו הרבות בספרייה למדתי להכיר אותו, ומה לעשות? התאהבתי! השידוך הצליח, והפרחים לבתיה.

אצלי, מתוך שלא לשמה בא לשמה. גויסתי לכתובה על הרצל בצו 8 מטעם בתיה,

אבל מרגע שגיליתי שהדמות מרתקת אותי התחלתי לטפל בה לא מכוחו של צו אלא מכוחו של הלב. וכמו שהרצל מגנט אותי, כך הוא הצליח למגנט את הגיבור שלי, את דורי.

את הטייטה הראשונה לספר התחלתי לכתוב ב-27.8.03. תיארתי שם בית יפה בווינה, ובו מתגוררת משפחת הרצל בת שלוש הנפשות, משרתת ערמומית שמאזינה מאחורי דלתות סגורות וידישע מאמא שמאביסה ודואגת לבנה חולה הלב המתרוצץ ברחבי העולם בשמו של איזה רעיון מטורף - מדינה ליהודים... כבר היו כתובים 50 העמודים הראשונים של הספר, אך ב-10.9 הם נגרסו. במספריים קטנות של ציפריים גזרתי אותם לחתיכות כדי שלא תהיה לי שום אפשרות לשחזר לא את הבית ולא את המשרתת.

בתובנה שבאה לי אחרי שעות כתיבה רבות הבנתי שלקחת את הנוער של היום, הציני, בעל התרבות התזזיתית, אל וינה המעודנת של הרצל במאה הקודמת-הקודמת זהו פשוט מסע שנועד לכישלון. מוזיאונים יש להם בסעיף נפרד בסל התרבות, ואני רציתי משהו חי ונושם וזו.

ואז, שבועיים אחר-כך, בשעות אחר הצהריים של יום שישי (לפני כניסת השבת!), שהן שעות הכתיבה הקבועות שלי, על הדף הלבן שהיה פרוש לפניי התיישב אופיר קאופמן ודרש להיכנס לספר. הוא כאילו אמר לי: "אני לא יודע מה התכוונת לכתוב, אבל הספר הזה הוא הסיפור שלי."

10 שנים קודם אופיר נהרג. אופיר קאופמן היה בן כיתתי בתיכון. היינו חבורה של בנים ובנות בתיכון "בליך" ברמת-גן שהלכה ביחד להופעות ולסרטים, שטיילה בארץ, שהבנים שבחבורה היו מקיפים את "כפר המכבייה" בריצה פעם ביום כדי להצליח בגיבוש לסיירת. שני זוגות מתוך החבורה, ביניהם אלי בעלי ואני, נישאו כעבור 8 שנים.

אופיר המשיך בקריירה צבאית, ולימים הפך להיות ראש לשכתו של אלון פיקוד המרכז, האלוף נחמיה תמרי, ועמו הוא גם נספה בהתרסקות מסוק בעת שחזרו מטיסה מבצעית בליל חורף סוער של 12 בינואר 1994.

להוריו של אופיר, שהיו בחתונה באותו הערב, הגיעה הבשורה הקשה בשעות הקטנות של הלילה. למחרת הגענו ללוויה שנערכה בגשם שוטף של חורף חסר רחמים.

אופיר התחתן רק כמה שנים קודם, וילדים לא היו לו עדיין. ביום האחרון לשבעה נודע לאשתו של אופיר שהיא בהיריון. כעבור 8 חודשים נולד אופז, היום בן תשע וחצי.

אני ילדתי 4 חודשים אחרי המקרה. לילדה שלנו, שעוד טרם מותו של אופיר החלטנו, אלי ואני, לקרוא לה "אופיר" - שם שהיה אז חדש ופופולארי לבנות -

החלטנו כמובן לתת שם אחר.

כשיצאתי בפעם הראשונה מ"טיפת חלב", מגלגלת את בתי בת השבועיים בעגלה שלפניי, פגשתי את אימא של אופיר, איילה. היא רכנה על התינוקת, מלאת התרגשות, והחמיאה ליופייה. "ואיך קוראים לה?", שאלה אותי, מלטפת את כפותיה הקטנות.

"אופק", אמרתי. "קוראים לה אופק?" איילה הזדקפה בבת אחת. "קראתם לה על שם אופיר", היא אמרה. "לא ... מלמלתי במבוכה, ברחנו מהשם אופיר".

"לא ברחתם לשם מקום", היא ענתה. "אופק זה אופיר קאופמן" ...

"זהו", אמר לי אופיר באותו יום שישי אחר הצהריים. 10 שנים התחמקת מלכתוב את הסיפור שלי, ועכשיו לא תוכלי עוד. ואני ידעתי - הרצל או לא הרצל - זה הסיפור של אופיר. אבל הרצל, שכבר נלפתי בו, לא הרפה. הוא נאחז בנו ואמר: "הסיפור של אופיר הוא גם הסיפור שלי, ועכשיו נראה אותך, גיבורה גדולה, מתחמקת משינו..."

בערב שבת ההוא נפל דבר, ובשבת בבוקר נסענו לירושלים לבחור את הבית שבו יגור דורי, הגיבור של הספר שלי. נסענו לעין כרם וחיפשנו בית, בית שאפשר ללכת ממנו ברגל עד הר הרצל ולהשקיף ממנו עד נחל שורק במורדות ההר. מצאנו בית כזה, וחזרנו לביתנו ברמת-גן.

ביום ראשון בבוקר התחלתי לכתוב את "מלך ההר" - מלך הר הרצל - הלא הוא האיש שמת לפני 100 שנה, ועכשיו מנער את החול מן העיניים ומסתכל דרך דורי בארץ שהוא חלם עליה.

גיבור הספר שלי הוא דורי לב, נער ירושלמי בן 12 היוצא למאבק בהחלטה של הוריו, אשר בנם הבכור, אופיר, נהרג בקרב עם מחבלים שנתיים קודם, וכעת, עם התגברות פיגועי הטרור בירושלים והידיעה כי בעוד שנים ספורות עתיד דורי, בנם הצעיר, להתגייס לצבא, הם מחליטים לרדת מהארץ ולהגר לווינה.

דורי אינו רוצה לעזוב את הארץ. יש לו פה את, ויש לו חברה, מיקה, ויש לו פה ארץ שהוא אוהב, כי ככה חינכו אותו בבית: לאהוב את הארץ. וזה שההורים שלו משנים פתאום את הכול ומחליטים לרדת אינו מובן לו. הרי ככה חינכתם! איך אפשר לשנות עכשיו? הוא מבולבל וכעוס, אבל לך תתווכח עם הורים שכבר איבדו ילד אחד ופוחדים עד מוות לאבד את השני!

ידעתי שהמבקרים יעוטו על הספר וינגסו בו. הרצל? אהבת הארץ? ילד שנלחם בהוריו שרוצים לרדת לחו"ל? יש דברים כאלה היום? ראיתם את התורים ל"גרין קארד"? למבקרת מסוימת זה נשמע מאולץ... אנאכרוניסטי... כי לדבר על אהבת-הארץ בחוגים שבהם אני נמצאת אינו נחשב לבון-טון... לארץ מתייחסים בציניות, בעוקצנות. חובטים בקברניטים שלה (לפעמים בצדק), מספרים עליהם

בדיחות (לפעמים בצדק), אבל שוכחים שמנהיגים הולכים ובאים והאדמה נשארת!

אבל אני התעקשתי על אהבת הארץ! זו הסיבה שאינני מבקשת דרכון אירופי, זו הסיבה שאני נשארת לגור כאן ולגדל פה את ילדיי, וזו הסיבה שכתבתי את "מלך ההר"! מלך ההר ומשפחה שהיא מלח הארץ, ויש להם בן שמסרב לקרוע את השורשים - כן, גם ב־2004 זה עוד אפשרי.

שבועיים אחרי שיצא הספר ישבתי לכתוב את המחזה "מלך ההר" המועלה בימים אלה בתיאטרון, ומוצג על ידי "תיאטרון הנפש" ברחבי הארץ.

והרצל! כן, הוא מגיע בשביל לעזור לדורי. יש לו נגיעה אישית לסיפור של דורי, ויש ביניהם קשר מסתורי שהולך ומתבהר לאורך הספר. הרצל חלם על היהודים המגיעים לכאן, ועכשיו הוא עוזר לדורי כדי שהם לא יעזבו. גם הוא מבין שאת ההיסטוריה אין מחזירים ברזוס.

הספר "מלך ההר" נכתב במהלך שלושה חודשים אינטנסיביים במיוחד. היו ימים שבהם כתבתי למעלה מ־12 שעות. היד הילכה על הדף, ואני לא יכולתי לעצור. הייתה לי לפעמים הרגשה שהספר כותב את עצמו.

אבל היו גם הפתעות שלא יכולתי להמציא, והן הגיעו כשהספר כבר יצא מחדר הלידה של בית הדפוס: כשצלצלו אליי באחר-צהריים אחד מ"דיעות אחרונות" ואמרו לי "נאווה, הספר מוכן! הוא יוצא היום מבית הדפוס, ומחר יהיה בחנויות!", הייתי בדיוק בדרכי מהרצאה שנשאתי בדרום. הסתכלתי בשעון שלי כדי לקבע בזיכרון את הרגע המדויק שזה קורה לי. השעה הייתה 16.00, והתאריך היה 12.1.04, יום השנה העשירי לנפילתו של אופיר, יום השנה בדיוק.

תכנון יציאתו של ספר לאור העולם בדיוק של יום הוא דבר בלתי אפשרי; הוא כמו תכנון לידה עתידית לעוד 10 שנים, על התאריך והשעה, דבר שגם פלאי הרפואה והטכנולוגיה המתקדמת עדיין לא הצליחו לעשות. ולי זה קרה. אז אם הייתי צריכה הוכחה שיש דברים נסתרים מן העין - הרי שקיבלתי אותה.

סוד הבית הוורוד - מאחורי הכתיבה

עפרה גלברט-אבני

אתחיל בהיסטוריה שלי. הייתי עובדת סוציאלית. את העבודה המעשית עשיתי בתל השומר. את עבודת הגמר הסמינריונית שלי כתבתי בנושא "תסכולים של עובד סוציאלי בבית חולים". השוויתי את האתיקה של העבודה הסוציאלית עם זו של הרפואה. משם, פחות או יותר, עלו רוב התסכולים, והמוקד שלהם היה היחס לחולה, ובעצם היחס לאדם.

לרפואה אין זמן להתעסק עם האדם כמכלול. העובדים הסוציאליים בבית-חולים נמצאים שם בדיוק בשביל זה. אפילו הפסיכולוגים בבית-חולים אינם נוגעים בכל אדם שמתאשפז; הם נכנסים לתמונה רק כשיש איזו פתולוגיה נפשית. ברווח הזה שבין התקינות הנפשית ובין המצב של פתולוגיה נפשית (וגם גופנית, הרי בגלל זה האדם מתאשפז) פועלת העבודה הסוציאלית.

חזון ידוע הוא מה קורה נפשית לאדם שמתאשפז, איך הוא הופך ל"תיק". ואם אדם הופך לבלתי נראה בבית-חולים, זקנים על אחת כמה וכמה! אליהם ממש אין לצוות סבלנות. ראיתי את זה בתור עובדת סוציאלית, ובהמשך, כעבור זמן רב, כשכבר לא הייתי עובדת סוציאלית, ראיתי את זה כשאבי היה בא לקבל סדרות של כימותרפיה בבית-חולים. אנשי הסגל דיברו לו מעל לראש. והוא ידע המון באופן כללי, וגם על המחלה שלו; הוא היה אדם חקרו, מין יקה חכם ושקט, ממושמע כזה, אבל הם לא שיתפו אותו, הם לא הכירו באישיות שלו. היו פה ושם איים של אנושיות - רופאה צעירה קשובה או אחות שעוד לא קהתה לגמרי - אבל באופן כללי היחס אליו היה שיקוף של האופן שבו החברה מתייחסת לאדם המבוגר בדרך כלל.

זה העסיק אותי, אבל לא התכוונתי לכתוב על זה ספר. התחלתי את "סוד הבית הוורוד" במעבר של משפחה לעיר אחרת, באמצע השנה. ידעתי שאני לא אשאר בסיפור של לעבור דירה; ידעתי שזו תהיה רק "מקפצה" לאחד הנושאים שמעסיקים אותי. אבל גם כשבניתי את המסתורין סביב הבית הוורוד, שהילדים לא מצליחים לפגוש אף אחד מדייריו ומעלים כל מיני השערות בנושא, גם אז לקח לי זמן להחליט מה להסתיר בין קירות הבית הזה, כי במסתורין הזה היה פוטנציאל. אחד האמצעים האמנותיים בכתיבה לילדים - ואולי לא רק לילדים - הוא ליצור עניין, "לשאוב" את הקוראים פנימה, ואז לעסוק בנושא כבד יותר. הם כבר שבויים, ואז יש סיכוי שיישארו אתך.

לא חשוב מה היו הדברים האחרים שעלה בדעתי להסתיר בין קירותיו של אותו

בית ורוד; הם אולי יבוא לידי ביטוי בספרים אחרים שאכתוב. אבל עבר עוד זמן עד שהחלטתי במה יעסוק הספר: ביחס לקשישים. אפילו כשהילדים מגלים את הזקן הצעיר הזה, מוש, בעליית הגג, גם אז עוד לא ידעתי שהוא הולך לייצג את אוכלוסיית הקשישים. הצבתי אותו שם כי אחד הדברים שאני הכי אוהבת לכתוב עליהם הוא מערכות יחסים בין ילדים לאנשים מבוגרים, מבוגרים שהם בדרך כלל אנשים מיוחדים, לא סתם אנשים מן השורה. וכזה הוא מוש.

עם שניים מהרעיונות שעלה בדעתי לטמון בין קירות הבית הוורוד אפילו התקדמתי קצת בכתיבה, אבל בעוד אני עוסקת במוש ובסיבה שבגללה הוא מסתתר מבני משפחתו, השתלט עליי העניין הזה של היחס לקשישים. גם אני התאהבתי במוש. במידה רבה הוא היה אבא שלי, ונקמתי בחברה שלא הייתה נחמדה אליו בסוף חייו.

מהו הסיפור של מוש? הוא אמיד מאוד. יש לו כספים שמבטיחים את עתידם של אשתו, בתו ונכדיו, ויש לו גם כסף פנוי. הוא פנסיונר מבוסס מאוד, שהחיים שלו פתורים פחות או יותר, אבל עוד בוערת בו אנרגיה רבה לעשייה. אני מכירה כמה אנשים מבוגרים שצריכים לדעתי לחיות עוד שמונים-תשעים שנה כדי לעשות את כל מה שהם רוצים לעשות. ואתה יכול לחיות עד מאה וחמישים, כמובן אם אתה בריא, אבל בעיקר אם יש לחייך משמעות.

העניין הזה של משמעות החיים מעסיק אותי מאוד; זה עניין חמקמק מאוד. רגע חייך מלאים, אתה עסוק ואין לך זמן לנשום, ורגע אתה מתעורר וחושב: בשביל מה כל זה, בעצם? בשביל מה אני חי? וזה קורה במיוחד כשהיך מתרוקנים מסיבה כלשהי: הילדים עוזבים את הבית, העבודה שלך לא מעניינת אותך, או, גרוע מזה, אין לך עבודה, יציאה לפנסיה, גירושין, מחלה קשה וכו', וככל שאתה מתבגר הסיכוי שזה יקרה לך גובר.

אני בגיל שרואים לשני הכיוונים: רואים את הילדים שלנו כחורים, ורואים את בני השמונים-תשעים מאריכים ימים ובמקרים רבים מאבדים את משמעות חייהם מסיבות שונות, בעיקר בשל העובדה שהם נעזבים, הם לא מעניינים עוד את הסביבה, אין להם במה "לנעוץ" את החיים האלה.

זה מפחיד. בן אדם חייב שתהיה לו סיבה לקום בבוקר, שהוא יהיה חשוב למישהו, שמישהו יזדקק לו, שאיזו עשייה משמעותית תמתין להיעשות. אבא שלי נפטר בגיל 86. כשהוא מת, על המחשב שלו היה ספר של דורית אורגד שהוא עמד באמצע תרגומו. הוא היה חולה מאוד, ובסוף לא יכול לגשת אל המחשב, אבל הידיעה שמשימת התרגום ממתינה לו החזיקה לו את הראש מעל למים. אימא שלי מתה עם ספר ביד. היא הייתה ב"בית רבקה" ולא רצתה לחיות עוד. היא סירבה לאכול, סירבה לעשות פיזיותרפיה, היא כבר לא כל כך ידעה מה

- אבל היא החזיקה כל הזמן בספר. זה היה הניצוץ המשמעותי האחרון שהיה לה מחייה הקודמים.

הנושא הזה של משמעות החיים הוא נכון לא רק לאנשים מבוגרים. בתכנית שהייתה בגלי צה"ל לפני חודשיים עם בריגיט ברדו היא סיפרה שהיא עמדה יום אחד לצילומים, אחרי ארבעים סרטים שהיא עשתה, עם טורבן על הראש, והייתה צריכה להגיד "כמה אני יפה!", ופתאום היא ראתה את עצמה מהצד עם הטורבן המגוחך הזה על הראש וזכרה במה שסבא שלה היה אומר כשהוא לא היה רואה אותה: "מה את עושה שם?" והיא שאלה את עצמה "מה את עושה שם?", ואז היא כינסה את העיתונאים והודיעה שלא יהיה הסרט הארבעים ואחד. הם חשבו שהיא עושה את זה למטרות פרסום, אבל היא לא עשתה עוד סרטים. היא עוסקת מאז באיכות הסביבה, בהגנה על בעלי חיים; זה הטעם שלה.

במוסף "חיים של זהב" של "הארץ" בסוף יוני היה ריאיון עם רחל סבוראי, חברת קיבוץ רביבים בת 78, שסיפרה מה עושה לה ההשתנות שעוברת היום על התנועה הקיבוצית, ובעיקר ההפרטה. מדובר, לדעתה, בחציית גבולות הנוגעים בהווה הפרטית של האדם, גבולות הקשורים בנימים העמוקים של החיים הרגשיים, בערכים המדריכים את האדם לאורך חייו, שחצייתם עלולה לפגום קשות בטעם החיים. ואז מה בעצם נשאר? חיפוש טעם חדש לחיים שלמים שהצמיחו וגידלו אידיאלים של הווה אישית וחברתית שנראתה כל כך צודקת? לפני חצי שנה הייתה במוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות" כתבה על רונן פורת, בחור בן 33 שלקה בניוון שדירים (ALS), מחלה איומה, וכדי שלהמתנה הזאת למוות הבטוח יהיה איזה טעם, הוא החל לתאר ביומן אינטרנט ב-YNET את שגרת מחלתו הסופנית: רגעי הנפילה, אבדן הפרטיות, הגעגועים לשש-בש ולפלאפל, ולצדם קיתונות האהבה ותשומת הלב מצד בני משפחה, חברים ואלפי גולשים שקיבלו שיעור בניצחון הרוח על הגוף. אבל הדבר הכי חשוב שהוא כותב הוא: "כאן אני כמעט נוגע במהות החיים. מהות החיים לגביי היא אותו משהו שנותן לי סיבה לקום בכל בוקר, סיבה אמיתית שעושה לך טוב. זה יכול להיות אפילו סרט שאתה יודע שמצפה לך בערב בדי-ז'י-די, שלא לדבר על משהו גדול יותר. אני למשל שולח אי-מיילים בלילה, כדי שכשאקום ב-11 בבוקר כבר יחכו לי תשובות באינבוקס. אני גם נוהג לשלוח טופסי וינר בערב ולבדוק למחרת בצהריים אם זכיתי. סיבות קטנות, תגידו אפילו דביליות, אבל סיבות. סיבה קטנה לאנושות היא סיבה מספקת לרוחן."

כי הנושא הזה, טעם לחיים, נכון לא רק לאנשים מבוגרים. כשבני טובים משועממים רוצחים סתם בשביל לרצוח, או, להבדיל, כשמתנחלים תוקפים אם ערבייה שכולה ומשתלחים בה ואומרים לה שחבל שלא מתו לה עוד ילדים - כל

זה בעניין של לטעון את חיך משמעות. השאלה היא מה אתה עושה כדי להשיג משמעות, לטוב ולרע. אני זוכרת איזו משמעות הטעינה אותנו תנועת הנוער כשהיינו ילדים. היום זה לא קיים; משהו במלאות הרעיונית, שכל כך חשובה כדי לאסוף ולרכז את החיים, התרוקן, ומה שתפס את מקום ההתרוקנות הזאת הוא האינדיבידואליזם, הרדיפה אחר ההצלחה. העניין החברתי, שמשמש מנוע רב-עוצמה לחיים, אבד. הוא נשאר קצת אולי אצל הציונות הדתית, אבל גם אצלם ההתחרדות שרואים היא לדעתי תוצאה של פחד מאיבוד הדבק הזה, האידיאולוגיה, או במילה אחרת - המשמעות.

אז מוש מוצא משמעות לחייו: הבית הוורוד הזה הוא שלו. בכל פעם שמסתיים חוזה השכירות של אחד מדיירי הבניין, הוא אינו מחדש את החוזה, ומשפך בו קשיש חסר בית. זה איננו הדבר הראשון שהוא עושה למען קשישים, אבל זה אולי הגדול וה"מטורף" שבהם. בכוונה הקצנתי את הדברים: קשיש בשנות השבעים לחייו, שמסתתר בעליית גג, אדם המוכן לתת מרכושו לעניין החברתי. הוא אולי קצת "פיה" אגדית או רובין הוד או דון קישוט. אז מה? לא קיימים פה ושם כאלה בינינו? המציאות תמיד עולה על הדמיון.

אשתו היא אישה רגילה. היא סבורה שאדם צריך לעשות לביתו, והיא מייצגת את כלל החברה שבה אדם כמו מוש באמת יכול להיחשב לא נורמלי. כי מי נותן מרכושו למען החברה? אפילו המדינה אינה עושה את זה. האישה רוצה שבית המשפט יכריז על מוש כעל מי שאינו אחראי לענייניו וימנה לו אפוטרופוס. בסוף הספר יש באמת משפט, אבל השופט מתרשם מציבותו הנפשית של מוש ומצלילותו, ובעיקר מפעילותו, ומבטל את התביעה. (גם השופט הזה הוא אדם לא רגיל. אז מה, אין כאלה?) הספר אינו סוגר את הכול עד הסוף; לא ברור אם אשתו תלמד להסכין עם האדם שאתו היא חיה ולקבל את שיגיונותיו, וזה גם לא כל כך חשוב, העיקר שהנושא עצמו כבר באוויר, כלומר פותח פתח למחשבה ולשיחה. במפגש שאני מקיימת עם ילדים בנושא "סובלנות בחברת הילדים" אני מדברת אתם על "קירות שלא רואים" וגם על הספר הזה. המפגש עוסק בחרם, בסטיגמה, בחלש בחברה. אני שואלת אותם מיהו החלש ב"סוד הבית הוורוד". בהתחלה הם אומרים "הילדים שעוברים דירה באמצע השנה", אחר כך הם אומרים "מוש, כי הוא מסתתר ממשפחתו", ורק אחר כך הם מדברים על הקשישים האלה שמוש עוזר להם ועל קשישים בכלל. אני שואלת אותם: "אילו הייתם מחפשים איזו כתובת, והייתם רואים מולכם אדם צעיר ואדם זקן, את מי משניהם הייתם שואלים?" והם אומרים כמובן "את הצעיר". אני שואלת "למה", והם אומרים: "כי הזקן לא יודע, לא שומע, לא רואה" וכו' וכו'. אני אומרת להם: "לא יודע? חשבו על עצמכם לפני ארבע שנים. אתם יודעים היום יותר או פחות?" הם אומרים:

"יותר." ואני אומרת: "אז תארו לעצמם כמה תדעו כשתהיו בני שבעים." ואני שואלת: "הסבים שלכם לא רואים? לא שומעים? לא יודעים?" ואז הם צוחקים. פתאום הם מבחינים כיצד סטיגמה מתקבעת, כיצד סטיגמה עושה הכללה וחוסמת את האפשרות לראות את הפרטים ולחשוב, כיצד אין קשר בין המושג "קשישים" ובין קשישים שהם באמת מכירים.

אני שואלת: "אילו הזקן שהיה בא מולכם ברחוב היה מוש, גם אז הייתם חושבים שהוא לא יודע לא רואה לא זוכר?" הם אומרים: "מובן שלא." וברור למה. כי את מוש הם מכירים, הוא לא "קשישים"; "קשישים" זו כותרת, זה אינו תוכן. וחוג מזה, מוש, שבו בחרתי לייצג את הקשישים, אינו מייצג את הסטיגמה "קשישים". הילדים נכבשים על ידי דמותו, מתאהבים בהיותו זקן-צעיר, בדבקותו במטרה, בסוד ובהרפתקנות שלו.

וזה בעצם מה שאני מנסה לעשות: לערער מעט את הסטיגמה על קשישים, לפתוח מעט את ה"קירות שלא רואים" שהסטיגמה מציבה סביב הקשישים ולאפשר לילד להציץ פנימה ולהבחין בפרטים.

זהו סיפור של התיידדות בין ילדים לאדם מבוגר. המניעים של הילדים ושל מוש שונים; מוש עושה את מעשיו כדי להטעין את חייו תוכן, והם, בהיותם ילדים, נמשכים לסודיות ולהרפתקה שבמעשיו. אבל הסך הכול הוא חיבור ביניהם, כבוד הדדי, חברות. וזה לא דמיוני, זה יכול לקרות.

אני יודעת שספרים לא עושים מהפכות ושהספר הזה לא יגרום לכך שילדים יתחילו להסתכל על זקנים אחרת, אבל אם הם יקראו אותו ויתרגשו, איפה שהוא מאחורי הראש שלהם אולי ינבוט איזה ניצוץ של מחשבה שזקנים הם בני אדם לגמרי ולא סתם סטטיסטים בעולם הזה השייך לצעירים. ולך תדע מה זרעת; הרי אנחנו כותבים לילדים כי אתם יש עוד תקווה, ובלי תקווה - כמו בלי טעם לחיים - גם לנו אין מה לעשות כאן.

ארגון הלא מקובלים

חנה ליבנה

הרבה פעמים שואלים אותי למה אני כותבת בעיקר לילדים, ואני עונה כל מיני תשובות שנוראות לי נכונות באותו רגע. לאחרונה ניסיתי לנתח את זה, להבין יותר לעומק, והגעתי לכמה מסקנות: האחת היא שאינני כותבת בעצם לילדים, אלא אני פשוט כותבת, ואם הקוראים הם ילדים, מצוין! המסקנה השנייה היא שאת הספרים שלי לילדים כותבת הילדה בת האחת עשרה-שתים עשרה שבתוכי. אני מקווה שהכתיבה נעשית בצירוף ראייה בוגרת של האישה שאני היום. עוד גיליתי שלא רק בי יש ילדה, אלא בכל בני האדם. כשאני מביטה באנשים אני רואה כמעט תמיד באיזה גיל הילד שבתוכם. זה אינו אומר שהאנשים הללו לא אינטלגנטים ובוגרים, אבל יחד עם זאת נשאר בכל אחד ילד שתקוע בגיל כלשהו, וככל שהילד פחות מוסווה האדם מחובר יותר לעצמו, לאותנטי שבתוכו. יש בינינו בני ארבע שאינם מוכנים לתת צעצוע: בעלי, למשל, בן שלוש עשרה. הוא מראה לבנות כמה טוב הוא בועט בכדור. ואימא שלי בת השמונים וארבע היא בעצם ילדה בת שש שרוצה בתפקיד ראשי בהצגה, וכך הלאה. אני לא אעבור פה אחד אחד, אבל זה תרגיל מעניין עבורכם.

לכן תבינו עכשיו כי את הספר "ארגון הלא מקובלים" כתבה אותה ילדה בראשית גיל ההתבגרות שנמצאת בתוכי. לא, לי זה לא קרה כשהייתי בגיל הזה; אני לא עברתי למקום חדש כמו דפנה גיבורת הסיפור ולא הרגשתי בהיותי ילדה לא מקובלת ומאוימת, כי למזלי גדלתי במושבה, ביליתי בשדות ועל העצים והרגשתי רצויה מאוד. חשבתי גם לפני שכתבתי את הספר שאצלי בילדות לא היו מקרים כאלו, של ילדים דחויים ואחרים המתעללים בהם, אבל אולי פשוט לא שמתי לב. כי מי שאינו עובר את הדברים האלו על בשרו הוא בדרך כלל עיוור להם.

אז למה בכל זאת כתבתי את הספר אם לא חוויתי את זה על בשרי? הכתיבה הייתה בעצם סופו של תהליך ארוך שבו התודעתי לעניין הזה של מקובלים ולא מקובלים. לפני שנים רבות גרנו בקיבוץ, בעלי ואני, ואני הייתי מורה שם, צעירה וחסרת ניסיון. קיבלתי כיתה של 14 ילדים מקסימים, ביניהם שתי בנות חדשות. ילדי הקיבוץ, שגדלו יחד מגיל יום, התקשו לקבל את החדשות, והחדשות, שרצו כל כך להתקבל, משכו אליהן אש דווקא בשל כך. הרצון העז למצוא חן עורר דווקא תגובה הפוכה, ואני, שהייתי מורה שלהן, ניסיתי לעזור, להפסיק את הלעג, את שמות הגנאי ואת ההתעללויות האחרות. הסברתי, דיברתי, איימת, ארגנתי

פעילויות, ודבר לא עזר. לא הצלחתי לגשר בין הוותיקים לחדשים, אבל נעשיתי מודעת לעניין הזה של להיות שונה, לא מקובל. אחר כך נולד בני הבכור המקסים, שלפי דעתי צריך היה לעמוד תור של ילדים שרוצים להיות חברים שלו, אך לא כך היה: הוא לא הוזמן לימי הולדת, למסיבות פיז'מות, לעגו לו, הציקו לו, ואני חסרת אונים. כל כך כעסתי על הילדים שבני סיפר לי שהם המקובלים, ועם זאת רציתי להתחנן: תזמינו, תתחברו, מה אכפת לכם? חוויתי שוב את העניין של להיות לא מקובל, הפעם דרך בני. אבל את הספר עוד לא כתבתי.

לפני כמה שנים היה מקרה ביישוב שבו גרתי: ילדה לא מקובלת עברה בית ספר, רצתה להתחיל מחדש. קבוצת בנים שזיהתה את הצורך שלה להתקבל ולהיות אהובה, צורך אנושי כל כך, ניצלה אותה והתעללה בה. הכול דיברו על זה. בעיתונים כתבו אפילו שהילדה אשמה. ואני, לבי יצא אליה. הרגשתי צורך לכתוב על הילדה הזאת שבסך הכול חיפשה קבלה, אהבה. התחלתי לכתוב, ויצא לי ספר דווקא על ילדה בקיבוץ. אבל הספר הכיל בתוכו את כל החוויות שחוויתי בנושא המקובלים והלא מקובלים. כתבתי את הספר לאט, כי כאמור הייתי בת אחת עשרה כשכתבתי אותו, וסבלתי והייתי במצוקה. תוך כדי כתיבה, כשהמצב נעשה קשה מנשוא, חיפשתי נחמה, ומכיוון שכשאתה כותב אתה יכול לברוא הכול, גם נחמה, הבאתי לילדה, לדפנה, נחמה. היא מצאה אותו בפינת החי, בקרב החיות, ובאחראי על פינת החי. בחור בשם גדי, שהקשיב ודיבר ויעץ. הוא נברא מול עיניי מקסים כל כך, שתוך כדי כתיבה התאהבתי בו. והוא מיעץ לדפנה שמגיעה בלילה לפינת החי מפוחדת מאוד, לא יודעת למה עוד לצפות מהילדים שמתעללים בה. "הם רוצים להרוג אותי", היא אומרת, "ואני כל כך רוצה שיאהבו אותי, להיות מקובלת!" והוא מציע לה: "אולי תלכי בהפוך, תקימי ארגון של לא מקובלים שכל מי שרוצה להתקבל צריך להוכיח שהוא לא מקובל?" והיא מנסה, לוקחת את גורלה בידיה ועוזרת לעצמה.

הספר דיבר אל ילדים רבים. קיבלתי הרבה תגובות, מכתבים, טלפונים ואפילו ביקורי בית. ילד אחד מרמת גן, מכיתה ה', אמר לי שעבר כבר שני בתי ספר בגלל ההצקות של הילדים. "אני מתחת למתחת של הלא מקובלים", הוא אמר. "והשנה, בעקבות הספר, הכול השתנה, דיברנו על זה בכיתה, והקמנו אפילו ארגון כזה של לא מקובלים. זו השנה המאושרת בחיי". ילדה מקרית ים, עולה חדשה מחבר העמים, סיפרה לי שכשהגיעה הרגישה בדיוק כמו דפנה, לא רצויה ולא מקובלת, "וכשקראתי את הספר שמחתי שיש עוד מישהו שמרגיש ככה, ויכולתי בפעם הראשונה לדבר על זה". בביקורי בבתי ספר אמרו לי ילדים שעניין המקובלים איננו דבר שמדברים עליו עם מורים ועם הורים. אי אפשר להתחלק בהרגשה וגם לא להודות בה. כל ילד הוא לעצמו בנושא הזה, אבל כל ילד יכול בדייקנות לדרג

את עצמו ואת ילדי הכיתה מבחינת מקובלות. התגובה המרגשת ביותר הייתה של ילד מעכו, עומר, שבעקבות הספר כתב עבודה וסיפור על הנושא וגם בא לבקר עם בני משפחתו בביתי. ועומר כותב בסוף עבודתו: "היום, בעקבות הספר אני, עומר, מאמין בעצמי!"

כשכתבתי את הספר לא התכוונתי להביא נחמה או עזרה; כתבתי מה שהיה צריך להיכתב מבחינתי. אבל אם ילדים מצאו במילים שכתבתי נחמה, הזדהות, ואפילו פתרון למצבם, אני מאושרת.

הוצאה חדשה

בקר טוב : ע' הלל

ציורים : מיכל אפרת

הוצאת הקבוץ המאוחד.

סתו

והשוק - מלוא,

מלוא האף:

אתרוגים,

הדס,

לולב,

גם רימון

גם גויאב.

וקרכו

עב אל עב,

עם ברוח,

רוח סתו.

ופתאם -

טיפת יורה

התיישבה לי

על האף...

רוח רוח,

רוח סתו.

עץ השיר

עלעליו.

תריס הורם

והוגף,

הכלבלב

הכיתה שב.

מראשי

הכובע עף,

למה החלטתי לכתוב על הרצל ועל משפחתו בספר לנוער ולילדים צעירים?

דבורה עומר

למרות היותי דור שלישי בארץ - למדתי ולימדתי כאן - הידע שלי על הרצל היה בעבר מינימלי. היכרותי עם סיפורו כללה: ציטטות אחדות מדבריו, דמותו רבת ההוד בפוסטר של יום העצמאות, ספרו "מדינת היהודים" וכמה מסיפוריו. הכרתי יותר את החזון מאשר את מחירו. התוועדתי לראשונה לגורל בני משפחת הרצל בספרו של ווינשל, "הנס הרצל", יצירה שעניינה וריגשה אותי, והביאה אותי להחלטה לספר על כך לנוער בספרי "קול קרא בחשכה" שיצא לפני כשלושים שנה בהוצאת זב"ס. חשתי צורך עז לספר על חוזה המדינה גם כאיש משפחה, בן, בעל ואב, אדם שהעלה את משפחתו, את בדיאותו ואת רכושו על מזבח הציונות. מהתחקיר המקיף שערכתי התברר לי כי הרצל, העיתונאי והמחזאי האמיד, שהתחתן עם יוליה העשירה, נפטר בגיל 44 ממחלת לב (שהחמירה בשל מסעותיו הרבים באניות וברכבות בחיפושיו אחר פתרון ליהודים). הרצל מת כמעט חסר כול, בשל הכספים הרבים שהוציא מכיסו על הציונות.

הרצל השאיר אחריו צוואה שבה הורה להעביר את הארונות שלו, של הוריו ושלו אחותו לקבורה בארץ ישראל. אבל הוא לא הזכיר את ילדיו, כי האמין שהם יחיו בארץ ישראל, שבה הנס בנו יהיה מלך היהודים. הרצל, שחזה כמה דברים שנים לפני שהתרחשו (כמו את השואה, למשל), לא ניבא מה יהיה גורל בני ביתו. בצוואתו הוא גם הורה על הוצאת ילדיו, פאולינה (14), הנס (13) וטרודה (11), מרשות אמם, מחשש פן יוליה, שראתה בציונות את צרתה תרתי משמע, לא תחנך את ילדיהם בדרכו לאחר מותו. אלמנתו נותרה בלי ילדיה ובלי ביתה ורכושה שהרצל השתמש בהם כדי להגשים את חזון מדינת היהודים. יוליה התפרנסה מקצבה שהעניקה לה חמותה, שהיו לה יחסים מעורערים אתה. היא נפטרה משברון לב כשנתיים אחרי בעלה, בגיל 38.

כשמלאו להנס 15 שנים, הוא החליט לעבור ברית מילה, טקס שלא נערך לו כשנולד למשפחה מתבוללת, כפי שהיו הוריו לפני שאביו נפגע מהאנטישמיות שהוא נחשף אליה מדי פעם, ובעיקר במשפט דריפוס, והפך לחוזה. הנס הרצל נשלח לאחר מות אביו ללמוד בלונדון, ושם חש זר ובודד. הוא התגעגע מאוד לאחיותיו שגרו בגרמניה בביתו של וולפסון על פי צוואתו של הרצל. אך פאולינה, הבת הבכורה, לא נשארה שם זמן רב. כמי שגדלה כבת נסיכים היא

התקשתה להתרגל למצבה, ובחיפושיה אחר מה שאבד לה מצאה את הסמים. אחיה סיים ללמוד בלונדון, ואז התנצר, בתקווה שאם ימיר את דתו יצליח להגשים את חזון אביו. עכשיו דחו אותו הגופים היהודיים שקודם תמכו בו. הנס גר במרתף של בית שאת דמי השכירות בו שילם בניקוי חדר המדרגות. הבן להורים נאים ומהודרי לבוש התהלך בבגדים ובנעליים מרופטים. שערו ושיניו החלו לנשור בגיל צעיר. הדר המלכות שבו ניחן אבין לא ניכר בו. יום אחד קיבל הנס מברק מפאולינה, שהזעיקה אותו לבית החולים שאושפזה בו בצרפת, אך מכיוון שהוא התקשה להשיג דמי נסיעה מאנגליה אליה, הוא הגיע אליה רק אחרי מותה. באבלו על כך שלא הצליח להרחיק אותה מהסמים שגרמו למותה הניח הנס על חזהו את תמונת אביו וירה בעצמו.

טרודה, שהתמוטטה מהאסון הכפול של מות אחותה ואחיה, אושפזה בבית חולים לחולי נפש. בנה, סטפן-תאודור, נשלח לבית ספר בלונדון. עם סיום לימודיו הוא התגייס כחייל במלחמת העולם השנייה. לאחר הניצחון, כשנודע לו כי הוריו נספו בשואה, קפץ נכדו של הרצל מהגשר אל מותו.

את ספרי "קול קורא בחשכה" כתבתי מתוך הרצון לזכור ולהזכיר, בצד שלהבת החזון, האור והחום, גם את האודים, את האפר ואת המחיר ששילמו בני משפחת הרצל בדרך למדינת ישראל.

בשנת היובל למדינת ישראל פתחתי את הסדרה "דבורה עומר מספרת על" בסיפור קצר אודות הרצל ומשפחתו, המופיע בספרון מנוקד ומאויר המיועד לגיל הצעיר, שראה אור גם הוא בהוצאת זב"ס, ומטרתו, כמו מטרת ספרי לנוער, לזכור ולהזכיר גם את בני משפחת הרצל שנעלמו בתהום השכחה בדרך למדינת ישראל.

הפרס למחקר ספרות ילדים ע"ש אביחי ברגסון

מירי ברוך

אביחי ברגסון, בנם של גרשון ומניה ברגסון, נולד ב"אלוני יצחק" בפברואר 1952. בהיותו בן 21, במלחמת יום הכיפורים, נהרג מפגיעה ישירה של פגז, שעה שפיקד על טנק בחזית סיני ליד החוות הסינית.

אביחי לא צריך היה להיות במלחמה הזאת. הוא היה נכה צה"ל וקיבל דחיית שירות מילואים לצורך לימודים. אבל אביחי חונך לאורך כל חייו הקצרים לתרום, לתת ולהתנדב. וכך גם קרה באותה שבת שבה החלו לגייס אנשי מילואים. הוא חיפש "פרוטקציה" להתגייס, לחזור לפקד על טנק כמו בימים של טרם הפציעה, וכך פגע בו אותו פגז שקטע את חייו הקצרים והמבטיחים.

אביחי הספיק הרבה בחייו הקצרים: הוא ניגן, הוא כתב עבודת מחקר על "חיל האוויר הישראלי ממבצע קדש ועד מלחמת ששת הימים", הוא היה חבר במועדון תעופה ואף זכה להיבחר מבין מועמדים רבים ביותר למשלחת גדנ"ע האוויר שייצגה את ישראל בחו"ל.

את אהבתו לטיס מימש אביחי כשהתגייס והתקבל לקורס טיס. כחצי שנה הוא למד בבית הספר לטיסה ואף הטיס בעצמו פיפר. לאחר ש"הועף", כדבריו, מן הקורס, הוא התנדב לחיל השריון וסיים קורס של מפקדי טנקים. לאחר הפציעה החל אביחי ללמוד באוניברסיטה כלכלה ופסיכולוגיה. הוא היה תלמיד מעולה ובמקביל הדריך חוגים לטיסנאות בשני בתי ספר. "אם אני לא הצלחתי, אולי יגיעו חניכים שלי לבית הספר לטיס ויגנו על שמי הארץ", אמר. הרבה אהבה לארץ, הרבה רצון להעניק היו בנער הזה שגודל באהבה רבה כל כך על ידי מניה וגרשון ברגסון - הוריו.

אין נחמה על מות עלם כזה, אבל אפשר להמשיך את דרכו. וכך עושים הוריו, על ידי מתן מלגות למחקר ועל ידי תמיכה במועדון התעופה הנקרא על שמו. כמו כן הם יוזמים עוד ועוד הפעלות של ילדים, כאלה המביאות אותם לאהבת הארץ ולהתנדבות כדרכו של אביחי.

אביחי לא זכה להוליד ילדים, אך אחייניו, ילדיה של שרי אחותו, הולכים בדרכו, בדרך החינוך שספגו מסבא וסבתא ומהוריהם. גם הם לא היו חייבים להתגייס ולהתנדב, אך כל אחד בדרכו תורם, מתנדב ומשמש דוגמה לאחרים. אני שמחה להעניק את הפרס על שם אביחי ברגסון לגב' מירי ראובן, שעבודתה מכבדת את הפרס ואת אביחי.

על מירי ראובן - כלת הפרס

מירי ברוך

שירי הערש שנכתבו בתקופת השואה רבים מאוד, ולמעשה, כפי שמציין בצדק אחד החוקרים, בשום תקופה בהיסטוריה היהודית לא נכתבה במשך זמן קצר כל כך כמות כזו של יצירות, ומה שמעניין יותר - על ידי קשת מגוונת ורחבה כל כך של מחברים, חלקם משוררים מוכרים, חלקם יוצרים שזה היה עבורם ניסיון ספרותי ראשון ואחרים שלא ראו את עצמם אמנים אבל רצו להנציח את הזוועות ולהביא בפני העולם את מה שהתרחש בחוץ הנורא ובתוך נפשם פנימה.

בשנים האחרונות החלו חוקרים, בדחילו ורחימו, לגעת ביצירות האלה ולחקור אותן. זה קשה גם טכנית וגם נפשית, אבל היו מי שהתחילו במחקר כזה וכבר נכתבה אפילו דיסרטציה אחת בארץ על חלק מן השירים האלה (על ידי ד"ר יעל נוב).

אבל הקורפוס הוא ענק, ומחייב עוד ועוד עבודות מחקר, ועבודה זו, מלבד היותה טעונה אמוציאנאלית ודורשת מן החוקר עוצמה נפשית עזה, היא גם מחייבת ידע אינטרדיסציפלינארי עמוק.

עיון מדוקדק בשירי ערש מחייב ידע בהיסטוריה, בספרות, בלשון (לעתים ביידיש ובלדינו בנוסף לעברית), בפולקלור ואף במוזיקה ובפסיכולוגיה. וכמה חוקרים עם ידע כזה קיימים בינינו?

עבודתה של מירי ראובן, "בין יאוש לתקווה - דיון במדגם שירי ערש מתקופת השואה", מראה שיש חוקרים כאלה. אולי מעט, אולי יחידים, אבל יש עדיין מי שמוכן להרים את הכפפה, ועם כל הכאב והצער גם לחקור, לבדוק ולהתעמק.

עבודתה של מירי ראובן בדקה קבוצת שירים לעומק ולרוחב. השירים נבדקו הן ביחס לשירי התקופה האחרים והן ביחס לשירי הערש שהיו נפוצים באירופה בתקופה של טרום המלחמה. על ידי כך יכלה החוקרת לחשוף כמה מן המאפיינים הייחודיים של שירת הערש בתקופת השואה.

עבודתה של מירי ראובן נעשתה מתוך אהבה גדולה לנושא וגם מתוך ידע והשקעה רבה במחקר ובדיסציפלינות השונות. זוהי עבודה מעולה, ואני מקווה שהחוקרת תמשיך לחקור עוד ועוד, ואם פרס זה עשוי להיות קטליזטור למחקר כזה - הרי שתרומתה של משפחת ברגסון תהיה גדולה אף יותר.

אני מזמינה את מר גרשון ברגסון ואת הגברת מניה ברגסון להעניק לגב' מירי ראובן את הפרס.

ארבעה סיפורים על היפרדות

- * עמוס לוין, ליל הפרדה, ב: "עדוע בכה הים?" תל-אביב, 1972
- * עטה בן-שאול, עעשי נחשים, ב: "ספרס" - סיפורים על יהודים וערבים, ירושלים, תשפ"ז
- * דבקה קרון, ידידי גבול, ב: "רותי טעוטי", רפת גן, 1970
- * דבורה עומר, הגבול שבלב, תל-אביב, 1975

מנחם רגב

לזינה

ארבעת הסיפורים הם סיפורי-היזכרות על רקע הניסיון האישי של מספריהם. ההתבוננות ממרחק השנים באירוע אוטוביוגרפי מסוים מאפשרת למספרים לשאול כמה שאלות כלליות, שהן מעבר להתרחשות הפרטית. ההתרחשויות הטראומטיות בעברו הרחוק של המספר נעשות משמעותיות הרבה יותר כשהמספר מתבונן במה שאירע לו לפני שנים כאילו "מבחוץ". כך מתאפשר לו לצאת מן המעגל הפרטי ולהשליך ממנו על ההתרחשויות במעגלים הרחבים יותר, שיש להן משמעויות פוליטיות וביטחוניות שהן הרבה מעבר לאירועים האוטוביוגרפיים.

ארבעת הסיפורים מתארים אירועים המתרחשים במסגרת הרחבה יותר של המלחמות בין הישראלים לערבים במלחמת השחרור, במלחמת ששת הימים ובמלחמת ההתשה שבאה בעקבותיה. כל הסיפורים מסתיימים במפח נפש שהוא תוצאה של תמימות אידיאליסטית, של כוונות טובות ושל הסתכלות ילדית המתנפצות אל סלעי המציאות האכזרית של מלחמה ומוות. כל ארבעת הסיפורים מסתיימים באכזבה ובאבדן התקווה להתקרבות בין שני העמים. יש כאן מנוח ומנוצח, וכל אחד משני הצדדים יוצא מפסיד מן ההתנגשויות. האם באמת, כפי שנאמר באחד הסיפורים ("ידידי גבול"), "אפשר להיות גם ידידים מרחוק?"

* סיפורו של עמוס לוין, ליל הפרדה, נפתח בשמחת יום העצמאות ביישוב היהודי: "רוח קלה חלפה על פניי, נושאת בכנפה את מצהלות העם. בשמים הבהיקו כוכבים רחוקים, ומתחתם הזהירו ניצוצות אור עליזים של הזיקוקין." והנה, בעיצומה של השמחה, המספר נזכר בכפר הערבי ששכן בקרבת היישוב

היהודי: "והנה ראיתי חבורת ילדים עליזים, הומה וסואנת - ילדי הכפר הערבי ובראשם חמיד הקטן. ולפתע נמוג הכול, בני הכפר נעלמו כבמטה־קסם, ונותר רק חמיד הקטן. קומתו הקטנה והצנומה כפופה מעט, פניו השחומות נוגות ועיניו דומעות. 'מדוע אתה בוכה?' רציתי לשאול, וכהרף־עין שבה ועלתה לפניי תמונת הלילה הוא, ליל הפרדה..." בשעה של השמחה הלאומית של יום העצמאות הישראלי, שהושג במלחמה קשה - עולה הזיכרון של "נציג" העם המובס, חמיד הקטן. המספר חוזר בזיכרונו אל הימים ההם: "בין תושבי השכונה שלנו לבין תושבי הכפר הערבי שררו יחסי שכנות טובה וידידות. לעתים קרובות היינו מבקרים בכפר הערבי, ואף ילדי הכפר הערבי היו מזדמנים עם אבותיהם אל השכונה שלנו." הוא מתיידד עם עלי חמיד הקטן: "האמן האמנתי שידידות זו תימשך עוד שנים רבות ולא שיערתי שיבואו מאורעות גדולים שישימו חיץ ביני לבין חמיד."

באחד הימים המספר וחבריו רואים לתימהונם את תושבי הכפר הערבים עוזבים: "שיירה ארוכה השתרכה לה בדרך המובילה מן הכפר אל הכביש אשר מעברו השני... פסעו בני הכפר כשראשיהם מורכנים." הפליטים (אין זו הגדרת המספר) מעיפים מבט אחרון אל בתיהם, ואז "עקרו ממקומם", והם ממשיכים ללכת. בחשכה הוא פוגש את חמיד שממלמל בהתרגשות: "ידעתי שתבוא... ידעתי שתבואו." חמיד מספר שרצה לבוא קודם כדי להיפרד: "גם היום רציתי לבוא אליכם, אך פחדתי. וחכיתי פה. ידעתי שתבואו..." חמיד מספר להם שתושבי הכפר חייבים לברוח מפני היהודים המבקשים להרגם. זו הייתה הפגישה האחרונה בין המספר לחמיד. "לא ראיתי מאז ולא שמעתי על אודותיו דבר, ורק הלילה שבה והתייצבה לפני דמותו". המספר היה רוצה לשוחח עמו כמו פעם: "רוצה הייתי לדעת היכן הוא כעת, מה מעשיו ומה הן מחשבותיו." הדמות נמוגה ממחשבתו, והוא חוזר אל הרחוב הצוהל בחגיגות של יום העצמאות.

המספר אינו מזכיר את סבלות המלחמה, אך הוא ער לכך ששמחת העם האחד היא כאבו ודמעותיו של העם האחר. המושגים "ניצחון" ו"אויב" אינם נזכרים כלל. זהו סיפור אוניברסלי על ידידות שהופסקה על ידי כוחות שהם מעבר לתפיסתם של הילדים משני הצדדים. בשיחתם האחרונה חמיד מספר לידידו היהודי שהם נוטשים את כפרם מחמת האיומים וההפחדות של "אנשים זרים". לא פורש מי הם האנשים הזרים. זהו סיפור המוקיע את המלחמה שגורמת סבל לשני הצדדים (אם כי לא נרמז כלל על סבל היהודים במלחמה!). העלמת העובדות והסיבות של המלחמה מעידה שהשנאה משבשת את הקשרים הטובים שנקמו בין הילדים ושהילדים משני צדי המתרס הם הם הקרבנות האמיתיים של המלחמה.

משה בן-שאול פותח את סיפורו **מעשי נחשים** בהצהרה: "אינני אוהב נחשים. לא שאינני חובב את החי ואת הטבע, את הרמשים ואת בעלי הכנף. להפך! אבל את הנחש ממשפחת הזוחלים אני שונא וגם ירא." הסיפור הזואולוגי הזה מתגלגל לכדי סיפור שונה מאוד, סיפור עם מסרים ברורים. ראשיתו באירוע של ילדות בירושלים, שבו מככב יודה, שהוא חובב טבע מושבע, וחלומו הוא לתפוס נחש. וכאשר חלמו של יודה מתגשם, המספר "זוכה" לכמה חבטות רציניות מצדה של האישה "מלכה גויה", ומכאן סיבה נוספת לסלידתו מנחשים: "הלא תבינו אפוא, מדוע שונא אני את הנחשים." הפתיחה ההומוריסטית הזו אין בה אפילו רמז למה שיבוא בהמשך הסיפור. שנים לאחר מכן נשלח המספר בן החמש-עשרה לעבוד בפרדס. עיסא, השומר הערבי, מזהיר אותו: "היזהר לך, ילדי, מפני הנחשים. נחשים יש בחלקות החושחש." בעת השקאת העצים בפרדס הנער שוכב לו וחולם. לפתע הוא מתעורר ומצטמרר: "ממעל לראשי, תלוי על אחד מענפי החושחש וראשו מטה, ולשונות-ארסו משתרבות: נחש. לא סתם נחש, כי אם צפע ארסי. אם אמוש ממקומי - יכישני." הוא קורא לעזרה את עיסא, שהזהיר אותו מפני נחשים. הלז ממחר לבוא ובמכות שוטו הורג את הנחש. המספר מרוגש כולו: "ניצלתי. ניצלתי. אני נופל על צווארו של עיסא ומחבקו בכל כוחותיי." שנים אחר כך, בעת מלחמת השחרור, המספר שוכב במשלט ומתצפת לעבר כפרו הערבי של עיסא: "ולפנינו בוואדי (או אולי בערוץ או אולי בגיא או בעמק) עברו משפחות, אנשים, נשים וטף, נושאים צרורותיהם על ראשיהם וחולפים על פנינו. פוסעים הם בשיירה ארוכה-ארוכה, ואחד-אחד נעלמים מעינינו. שעה עברה, ואולי יותר, אך עדיין אור-יום (כי קיץ היה) - ולבסוף חלפו כולם. ואנחנו - רובינו ומקלעינו הבודדים צמודים לכתפינו. 'אם יעבור עוד מישהו אחד - אני יורה!' מכריז יענקלה. 'בסדר' אני אומר. 'זו פקודה.' שוכבים ומצפים." והנה המספר מבחין בדמותו של עיסא. הוא מונע את חברו מלירות: "דמעות נקוות בעיניי, ומביט בי יענקלה חברי בעיניים זועפות, והוא לא מתאפק ושואל: 'מה פתאום דמעות. והרי קבלנו פקודה לירות!' ובאמת, כלום יכולתי לספר לו ליענקלה אותו רגע את הסיפור כולו מתחילתו?" האם בסיטואציה הקרבית הזאת, כשהאויב שלך נמצא בטווח הרובה שלך, יוכל חברו לעמדה של משה להבין את החוב שהמספר חב לו לעיסא? האם יש מקום למחווה הומניסטיות גם בעת מלחמה? והסיפור מסתיים כך: "הנה כך גמלתי לו לעיסא טובה תחת טובה. הציל הוא אותי מלשונות הנחש הארסיות, ואני - זאת כבר יודעים אתם."

בסיפור 'ליל הפרדה' תיאור שיירת הפליטים הוא הרבה יותר רגשי: הם הולכים בראשים מורכנים, הם מתבוננים בבתי הכפר שהם נאלצים לעזוב. כאן, בסיפור של בן-שאול, התיאור הוא ענייני ולא סנטימנטלי; אולי משום שעיקר מעיינו של

המספר הוא בהצלת ידידו משכבר הימים. הדגש עובר מן התיאור הכללי אל הפרטי. לעומת זאת, גם בסיפור של לויז וגם כאן מדובר על געגועים: "שנים רבות חלפו מאז. את עיסא לא ראיתי עוד ואני מתגעגע לו ולצחוקו ולחיוכו." הסיפור מסתיים בחזרה לראשיתו: "אבל נחשים, האמינו לי, אני שונא בתכלית. ויש סיבה לדבר, לא כן?" האם המספר רצה לחזור אל הנימה החצירצינית של הסיפור? והרי בזכות ההצלה מן הנחש יכול היה המספר להציל את עיסא. האם יש כאן רמז למצב המלחמה בין שני העמים: אתה הצלת אותי, ואני הצלתי אותך, ובכך נסגר החשבון שבינינו? נראה לי, למרות הניסוח הדומה, שכעת יש למשפט הזה תוספת משמעות: "השונא" שבראשית הסיפור אינו דומה ל"שונא" שבסופו. ההסתבכות ביחסים שבין היהודי לערבי בעקבות המלחמה בין שני העמים "מעלה" את השנאה לנחשים לרמה אחרת, למעין סמליות, כפי שהדבר מתבטא במילים האחרונות והמהוררות בסיפור: "ויש סיבה לדבר, לא כן?"

* בסיפורו של רבקה קרן, ידידי גבול, המספרת היא ילדה המתגוררת בשכונה ירושלמית חצויה: חלקה מיושבת יהודים וחלקה - ערבים. השלט "זהירות - גבול לפניך!" הוא אחד מ"גיבורי" הסיפור הקצר מאוד והמשמעותי הזה: הוא מוזכר חמש פעמים, ובכל פעם מקבל הכתוב עליו משמעות שונה במקצת. בין שני חלקי השכונה מצויה עמדה של חיילים ירדנים. הם יורים, משום מה, על בית משפחתה של הילדה: "פעם חזרתי מבית הספר ומצאתי את קירות ביתנו מנוקבים מכדוריהם. מאז פחדתי וגם כעסתי: למה ירו עלינו? הרי ידעו שאני, אמי, אבי ואחותי רות ואחי יואב התינוק גרים כאן. הם יכלו באמת לפגוע בנו!..." הילדה "מתידדת" עם נער ערבי הגר ליד העמדה הירדנית: "בבית הרוס למחצה גרו ילד ערבי ואישה זקנה מאוד, כנראה סבתו. לילד הייתה חולצת חקי אחת בקיץ, ובחורף היה לובש עליה מעיל צבאי ישן וארוך." היא הייתה רוצה לשוחח אתו, אבל "גדר האבנים הנמוכה והשלט של הגבול הפרידו בינינו". וכך, במחווה הדדיות, "הילד ואני נעשינו ידידים טובים. כן, אפשר להיות גם ידידים מרחוק". ואז פרצה מלחמת ששת הימים. הילדה נפצעה בברך ונפלה. "הייתי המומה. מישהו רץ לעברי, עצר, היסס, רכן והביט בפניי. זה היה הילד מעבר לגבול! הילד הערבי!". הוא פשט את חולצתו ו"קרע אותה לגזרים וקשר את רגלי בלי לומר מילה. רק אחר כך חשבתי שעכשיו אין לו עוד חולצה". בבית החולים היא חווה את שמחת האנשים: "כבשנו את העיר העתיקה!" עם תום הקרבות היא רוצה, סוף סוף, לפגוש את הידיד שלה. היא חוצה את הגבול לקראת הבית ההרוס למחצה ומגלה, לאכזבתה, שהילד ברח עם סבתו לעמאן. כשהיא חוזרת לשכונה היהודית, היא נעצרת ליד השלט וחורטת עליו: "על צדו המזרחי - סעיד, ועל צדו הישראלי - עדנה."

שמו של הסיפור טעון ומעורר שאלות: האם תיתכן ידידות בין שניים שהגבול מפריד ביניהם? האם סעידי ברח לירדן מחמת ההסתה או בגלל הפחד? הרי גם בסיפור "ליל הפרדה" חמיד מסביר לידידו היהודי שבאו זרים לכפרו ואילצו אותם לפנותו. המגורים הנפרדים מייצגים עולמות שונים שבהם אנשים חיים על פי קודים שונים. כך בכפר הערבי ב"ליל הפרדה" אמנם מתקיימים ביקורים הדדיים, אך בסופו של הביקור כל אחד חוזר למקומו. הילדה מרחמת על הילד הערבי שהשתמש בחולצתו האחת כדי לחבוש את פצעה, אך אינה מחווה את דעתה על רגשות התבוסה שלו. גם הרקע של "ליל הפרדה" אינו מחוור. האם הסופרים בשני הסיפורים האלה רצו לכתוב סיפור פסיכולוגי-אוניברסלי שאין לו כמעט נגיעה למצב האקטואלי? ואולי לא הבהירו את הרקע כי רצו לחסוך מן הקוראים הצעירים הסברים פוליטיים והיסטוריים? ממה נובעת אכזבת הילדה בסיפור "ידידי גבול"? האם רק מכך שרצתה להכיר את סעידי מקרוב, או אולי מרצונה העז להראות לסעידי מחווה מקבילה מצדה, על כך שחבש את פצעה בראשית המלחמה? כמו בסיפור "מעשי-נחשים" של בן-שאול היא רוצה להחזיר לסעידי "טובה תחת טובה".

* מתוך ארבעת הכותרים של הסיפורים הנדונים במאמר זה רק שניים מרמזים על המסר העיקרי שבהם: האחד, שדובר עליו לעיל, הוא "ידידי גבול", והשני הוא הסיפור הקצר שהוא הארוך בארבעה: **הגבול שלב** מאת דבורה עומר. הדוברת, חנה, שהיא ילידת קיבוץ בעמק בית שאן, עזבה לפני שנים את הקיבוץ, והיא חוזרת אליו לביקור בעת שמתחוללת מלחמת ההתשה שבעקבות מלחמת ששת הימים. בעת הביקור היא נזכרת בגדי, מי שהיה חברה האהוב והנערץ אשר נפל במלחמת השחרור. הגבר השני בחיי חנה הוא עבדאללה המושך ודוחה אותה כאחת. הוא הופך במשך הזמן לשייך של השבט הבדואי. היא חשה כלפיו מתח ארוטי וזרות בעת ובעונה אחת. היא מצויה כאילו בין הבדואי, שהיא נמשכת אליו, ובין ידידה הקרוב, גדי.

המתח האישי צומח על רקע המתרחשות הפוליטית והביטחונית שמביאה, בסופו של דבר, לידי מלחמה. הפרק שנקרא "המלחמה" נפתח בפסקה משמעותית ביותר: "בפרק זה של סיפורי שוב לא היינו ילדים. היינו נערים ונערות (חברת הילדים בקיבוצה, שאותה היא מתארת לאורך כל הסיפור). גם עבדאללה היה עתה נער. שפם דקיק עיטר את שפתו העליונה, שאבריה בחגורתו, והילוכו כשל נמר צעיר. עתה, כשנקלע על דרכי, הייתי מסמיקה כולי ומשפילה את עיניי מבוישת. ואילו הוא זר ומתנכר, ממש כביום בו ראיתי אותו בראשונה. מה מסתתר מאחורי מצח דם זה? מה הוא חושב עלינו? תהיתי פעמים רבות אך לא מצאתי פשר. אפילו לנחש לא הצלחתי. גדי יודע - הכול סיפר, כי השייך חולה מאוד. הקדחת מקצרת

חייו, וימיו ספורים. גדי אמר כי אם ימות השייך יהיה עבדאללה לשייך השבט. המספרת מקווה שכאשר עבדאללה יהיה לשייך ישתפרו היחסים בין השכנים הערבים והיהודים. ועל מה מתבססת תקוותה של המספרת? "עבדאללה הרי הוא כבר בן דור אחר. הרי התרגל למציאותנו כאן מילדותו, וישיבתנו כאן ודאי מובנת היא לו מאליה. ממש כמו השמש בקיץ והעננים בחורף". אי ידיעת השפה הערבית גם היא מכשול ליצירת קשרים של ממש: "אבל אם נשוחח אותו נוכל לשאול אותו במה הוא מעוניין. אך איך נדבר? אין לנו שפה משותפת. אנחנו לא יודעים ערבית והוא לא יודע עברית. אולי נוכל ללמד אותו את שפתנו והוא אותנו את שפתו?" במקום אחר בסיפור היא אומרת: "נראה היה כי הם מוסיפים לראות בנו נטע זר במקום הזה." האם ישנה, בבוא העת, השייך החדש את גישתו לשכניו היהודים? האם סילוק המחסום של אי־ידיעת השפה יקרב בין שני העמים? אם נשווה את התיאור כאן עם תיאורי שיירות הפליטים בסיפורים הקודמים ועם בריחתו של חמיד לעמאן, הרי כאן התיאור הוא הרבה יותר אמפטי: "ראיתי את האמהות הנושאות את ילדיהן, צרורות על גבן ובעיניהן פחד המלחמה. לאטה התנהלה שיירה כבדה ועצובה זו. הם ירדו אל הירדן וחצו אותו אל העבר השני, אל ממלכת ירדן. ברחו מכאן. מן המלחמה, מן התבוסה." בתוך השיירה המספרת רואה גם את עבדאללה, והיא רוצה לצעוק אחריו: "עבדאללה, חכה! למה אתה בורח? הרי אנו שכנים, ובעצם יכולנו להיות ידידים. הישאר כאן." אבל היא יודעת שזו תקוות־שווא. המאורעות חזקים ממי שלוקחים בהם חלק, ולתמיהות ולסימני השאלה העולים מכמה מן הקטעים בסיפורים האחרים אין תשובות חד־משמעיות.

מה שמשווה לסיפורים אותנטיים הוא העובדה שכל הסופרים בחרו לספר אותם בגוף ראשון. בכל אחד מן הסיפורים ההתבוננות היא דרך הפרזימה של ההיכרות האישית. מתוך הסיפורים עולים הסבל והכאב של שני הנצים על כברת ארץ אחת. בסיפורים האלה יש מעט מאוד תקווה, ואולי המסר של כל ארבעת הסיפורים הוא שאת גחלת התקווה, המצויה בכל אחד מהם, יש לנצור לקראת ימים טובים יותר.

ביקורת

זיכרונות ועצבה - על ספרה של סבינה שביד, "מלחמה, מלחמה, גבירה נהדרת", *
ילדות ונעורים בתקופת השואה בזבורוב

מאת לאה חובב

רבים מניצולי השואה כתבו או הכתיבו את קורותיהם באותה תקופה, ולא מעט מהם הרחיבו וסיפרו את כל קורות חייהם. יש שתיעדו את הזוועות שחוו באופן ריאליסטי, וסיפורם מזעזע את הקורא. שונה ומיוחדת היא האוטוביוגרפיה שכתבה סבינה שביד. הקורא בה מחייך לעתים קרובות ונהנה מן התיאורים המסופרים מנקודת תצפית של ילדה קטנה ותמימה. מזלה של סבינה שפר עליה, והיא עברה "מלחמה דה לוקס" - כדברי אלי, בעלה (עמ' 211) - עובדה המרככת את המאורעות שעברו עליה מבחינה אישית-פרטית, אם כי תיאורי השמד של העיירה זבורוב קשים ומרים.

הגישה האופטימית של המחברת לחיים מתבטאת במבנה הספר. היא לא הסתפקה בתיאור השואה. אפשר לחלק את המסופר בספר לשלושה חלקים: בחלקו הראשון מתוארים חיייה בילדותה בזבורוב, ילדות מאושרת של בת יחידה ואהובה; חלקו השני מתאר את המלחמה, את הכיבוש הרוסי הקצר ובעקבותיו את פלישת הגרמנים שרצחו והרגו, ועקב כך נאלצו רבים למצוא מסתור, ובתוכם סבינה ומשפחתה. סיום המלחמה אינו סיום הספר. סבינה ממשיכה לספר על העלייה לארץ ועל החינוך בבית הספר החקלאי "עיינות", עד "הסוף הטוב", גישואיה לאלי שביד. סיום זה הוא ביטוי למימוש התקווה של המחברת האופטימית.

מקום רחב בספר תופסים הסיפורים והספרים. סבינה האזינה לסיפורי פולקלור במשפחתה משחר ילדותה, וסיפורים אלה בוודאי השפיעו גם על יכולתה שלה לספר בצורה קולחת ומרתקת. היא מתארת את מורתה הפולנייה המספרת וקוראת בהמשכים לפני הילדים מתוך הספר "הלב" לדה-אמיצ'יס, מתוך ספרי מיצקביץ' ומספרים אחרים. סבינה גם האזינה בבית הספר העברי לסיפורי "אהבת ציון", לשירי ביאליק ועוד, שזכו להמחזה ולהזדהות. את אהבת ארץ ישראל והציונות ספגה הילדה מגיל רך. גם ב"בונקר", כששכבה באפלה בלי אפשרות לצאת או להדליק אור, האזינה הילדה לסיפורי דודותיה ואמה, סיפורים

* סבינה שביד, מלחמה, מלחמה, גבירה נהדרת, יד ושם, ירושלים, תשס"ד.

שכללו זיכרונות, תולדות ישראל וספרים שקראו בעבר: "החטא ועונשו", "אנה קרנינה" ורבים אחרים. והיא מציינת: "בין סיפור לסיפור היינו שוכחים לזמן מה את קציר הדמים הנורא המתחולל מעל לראשינו... את הסכנה האורבת לנו ואפילו את מותו של אבא" (עמ' 189). עובדה זו מצביעה על כוחה של הספרות כמפלט מן המציאות.

לימוד הקריאה באופן עצמאי בעזרת אותיות שעטפו שוקולד היה עיסוק נפלא בזמן מחלת השעלת. לדבריה, "עם תגלית הקריאה השתנו חיי. שורות הנמלים השחורות על דפי הספר הפכו לדבר בעל משמעות, לסיפור!!" (עמ' 70). מכאן ואילך קראה סבינה כל ספר. על "פצפונת ואנטון" לאריך קסטנר היא אומרת: "ספר זה עזר לי מאוד בשעות מצוקה" (עמ' 218).

ספר טוב משאיר את רישומו על הקורא, אם בשל המאורעות המרשימים המסופרים בו ואם בזכות דמויות הגיבורים המתלוות אל הקורא בהמשך חייו. המאורעות המרכזיים בימי המלחמה המופיעים בספר ממחישים את הפגישה עם המוות. הילדה פוגשת בגבר פליט המחייך אליה: "פתאום נפל האיש על פניו על הכביש המכוסה בוץ... הצתי, רכנתי והתבוננתי בפניו שהיו גלויות בחלקן. הוא היה מת!! לפני כן לא ראיתי אדם מת... מאחוריי שמעתי צעקה בגרמנית: Geh Weg. מעליי רכן נער במדי הצבא הגרמני. הוא החזיק אקדח עשן בידו... רצתי הביתה... 'אבא! צעקתי, 'אבא! יורים ביהודים ברחוב!' (עמ' 121). חוויה מזעזעת זו פותחת סדרה של חוויות קשות המסתיימות בהריגתם של יהודי זבורוב והשלכתם אל הבור לקבר אחים.

רבות הדמויות בספר, וסבינה שביד מסרטטת אותן ביד אמן. היא העמידה מצבה לרבים מבני משפחתה, לחברותיה, למוריה, הן אלו שחינכוה בבית הספר העברי בזבורוב, כגון לוי ראמר, והן מורים שפגשה בדרכה ארצה, כגון הדמות המרשימה של משה פרידריך שנפל בכפר עציון. גם כמה מן הגויים מסורטטים בבהירות ובצבעוניות ונחקקים בזיכרון, כגון יולקה צ'יורקובה, שסבינה מצאה אצלה מחסה אחרי שעזבה את הבונקר. במיוחד מרשימה דמותו של אנטון ביגוס, האוקראיני שבנה את הבונקר בביתו מתחת למתבן, טיפל בבני משפחתה שהסתתרו בו והצילם בזמן החיפושים.

דמותו של ביגוס יוצאת דופן ושונה מן הגויים שבסביבתו. לעומת האנאלפבתיות שאפיינה את רוב הגויים שבכפרים הוא היה משכיל. הודות להוריו שהיגרו לדרום אמריקה ראה עולם ונדד בארצות שונות, ואף לפרז הגיע עם לגיון הזרים. הוא שנא את העבודה והפך לגנב ולאלכוהוליסט שיכור כרבים מן הגויים סביבו. עם זאת היה איש נבון ואינטליגנטי, ומצא חן בעיני הילדה, המספרת: "לביגוס הייתה נשמה טובה. היו לו עיניים רואות, היו בו סקרנות, עירנות, תבונה, חוש הומור,

נשמה טובה. היו לו עיניים רואות, היו בו סקרנות, עירנות, תבונה, חוש הומור, טוב לב וגם יצר הרפתקנות" (עמ' 159).

המחברת מנסה להסביר את פשר התנהגותו ואת הסיבה שהציל את היהודים שבחסותו: "בראייה לאחור נדמה לי שחברתנו הייתה לביגוס יותר מן הוודקה, יותר מן הכסף... אולם לא יותר מן הסכנה שנושפה לחייו בגלל שהותנו בביתו, לא יותר מן ההרפתקה שהייתה תמצית חייו" (עמ' 161).

גויים רבים הצילו יהודים במלחמה, ורבים מהם זכו בתואר "חסידי אומות העולם". ביגוס הציל, אך דמותו שנויה במחלוקת, במיוחד משום שבסוף גירש את החוסים, התחרט והחזירם, ובכך סיכן את חייהם.

דמותה של האם, יונקה פוקס, ש-כ"ו בסיוון הוא יום הזיכרון לפטירתה, בולטת ומזדקרת בכל הספר כאישיות מרשימה, יפה מלגו ומלבר. בכל הספר מודגש יחסה לארץ ישראל: היא הייתה ציונית בכל נפשה, והייתה מוכנה להיות חלוצה ולהתחיל בארץ ישראל אפילו "מלא כלום". את חג הסוכות אפשר לחגוג כהלכתו רק בארץ ישראל" אמרה, (בעמ' 66), כשירדו גשמים ולא היה אפשר לצאת לסוכה. על רקע זה היו ויכוחים בינה ובין בעלה, יאנק פוקס, שהיה ראש היודנט בזבורוב, תפקיד שהתנגדה לו בכל לבה.

סבינה מצטטת בספר את אמה באמרות חינוכיות רבות, המעידות על אופייה ועל דמותה. כאשר ציטטה באוזניה את המשנה במסכת אבות, "על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים", הגיבה האם: "זה פסוק חשוב מאוד; בייחוד חשוב לזכור אותו בזמן המלחמה, חשוב להיות בן-אדם גם בזמנים קשים" (עמ' 119). בספר הזיכרונות כתבה לה אמה: "השתדלי לתת מתנות לאחרים ואל תקבלי מתנות, כי על המעשה הראשון אנשים יודו לך, ועל המעשה השני יטילו עלייך עול, ולעולם תהיי חייבת תודה לזולת" (עמ' 54).

אמה של סבינה לימדה אותה לראות בסבלו של הזולת. "אימא נתנה דוגמה טובה. היא עזרה לפליטים מן המערב שהיו חסרי כול... בודדים לגמרי וללא תמיכה" (עמ' 149). היא הצילה את אחותה ואת ילדיה שהיו בזלוצ'וב ודרשה מבעלה להביאם לבונקר אצל ביגוס (עמ' 175), והייתה בעלת תושייה רבה וחושים חדים. וכך מסכמת סבינה את דמותה: "גם היום, אחרי שנים כה רבות, אינני חדלה להתפעל מאומץ לבה ומתושייתה של אימא, מבחירתה באנשים הנכונים שיכלו לעזור לנו בשעת סכנה חמורה... איך ידעה בידי מי להפקיד את הרכוש ובידי מי להפקיד את החיים - אינני יודעת! אימא פעלה נכון לאורך כל הדרך, לא מעדה אף פעם, ובסופו של דבר הצילה את כולנו, מלבד את אבא" (עמ' 192).

סיפורי הגולם מפראג ועלילת הדם, המזכירים אחרי הפוגרום בקרקוב, מדגישים את יחס האם לארץ-ישראל: "הסיפור הזה יישאר אקטואלי כל זמן שיהיו יהודים באירופה, ושום גולם לא יעזור לנו", אמרה. "בסופו של דבר הוא יפגע גם בנו. אנחנו צריכים ארץ משלנו, שבה נוכל להגן על עצמנו. לכן אנו נוסעות לארץ-ישראל" (עמ' 239). ואכן האנטישמיות כיום מאמתת לצערנו את הדברים. האם ידעה עברית, ומרגע שהגיעה ארצה סירבה לדבר פולנית. זוהי דמות אמיצה ומרשימה, וסבינה אכן הקימה לה מצבה וזיכרון, לה ולכל משפחתה, אלו שנספו ואלו שניצלו ועלו ארצה.

ולסיכום: הספר נקרא בריתוק. מאורע שזור במאורע ודמות רודפת דמות בסיפור קולח ומעניין. העלילה מראה את התפתחותה של סבינה החל מן הילדה הקטנה והתמימה בת החמש, עבור לתקופת ההתבגרות במחבוא ולהתמודדות עם הקשיים ועם הסכנות, וכלה בעלייתה ארצה, בהשתתפותה במלחמת השחרור, בגיוסה לצבא ובשהייתה בקיבוצים. ראייתה החדה ויושרה הפנימי הביאו אותה להסתכל בביקורתיות גם על האי-שוויון שבתופעות נלוזות בקיבוץ. הקורא מתרשם מן האמת שבספר ומהרהורי המחברת החושפים את פנימיותה. הזיכרונות האוטוביוגרפיים הופכים לנחלת הכלל ומציבים יד לזכורוב ומצבה למשפחתה.

הילדה הדוברת המתארת את ילדותה ואת התבגרותה מקרבת את הספר לקוראים הצעירים, והספר מתאים למבוגרים ולצעירים גם יחד.

השד הל ההר

כתבה רונית חכם, עם-עובד, התשס"ד

מאת גרשון ברגסון

בסיפורה של רונית חכם אנו מבחינים בשתי עלילות:

1. הסיפור על השד רולי

2. הסיפור על המערה שנגלתה לילד בשם סמי.

הסיפור על השד רולי עוסק בשמועה. אברהם אבן שושן במילונו מגדיר את המושג שמועה כידיעה, "דברים שנמסרו מפה לאוזן".

השמועה מקובלת בכל השפות. חלק מן האנשים תופסים אותה כדבר משמעותי ואין לבדוק את מקורה ואת אמיתותה. השמועה מתהלכת בציבור, רשמית לא נבדקה, לא אושרה, ואנשים תופסים אותה כדבר אמיתי.

גם במקורותינו מוזכרת השמועה: במשלי ט"ו, ל', נאמר "שמועה טובה תדשן עצם", וברמיהו מ"ט, כ"ג: "שמועה רעה שמעו - נמוגו". ובסנהדרין ד', ה': שמא תאמרו מאומד ומשמעה."

בספר "אוצר המילים" של פרופ' חבקין וד"ר צ' ורדי (בהוצאת "קרית ספר", י-ם, תשל"ד) אנו מוצאים הסברים נוספים למושג שמועה. המחברים מכניסים את המונח "שמועה" תחת המונח "פרסום" ונותנים בהסבר סינונימים שונים, למעלה ממאה מונחים, חלקם בעברית - אשגור, דבב, מידע, מסר, שדר, הכרזה, חוזר - וחלקם בלועזית: אינפורמציה, כרוניקה, סנסציה, פלקט, קומוניקט, דקלרציה, סטנוגרמה ועוד.

ועתה לתוכנו של "השד על ההר": בכפר קטן, בארץ רחוקה, על ראש ההר היה שד, והכול קראו לו רולי. אנשים פחדו לצאת מהבית; השמועה נפוצה שהשד ירד מההר ויאכל אותם חיים. בכפר ההוא היה ילד - סמי - שקיבל מסבו חליל בירושה. הסב אמר לסמי שנגינתו בחליל תביא שמחה לכפר. הילד ניגן בחלילו, על אף התנגדות השכנים. הייתה "שמועה" שאם השד ישמע זאת הוא יביא אסון על לכולם. לכן המשיך הילד לנגן בסתר. יום אחד שאל סמי את השכנים אם ראו את השד, וכולם השיבו לו בשלילה. אם יראו אותו, כולם יתעוורו או יהיו חירשים. הכול פחדו מהשד וממעשיו.

הילד החליט לעמוד מול השמועה, ויצא לראש ההר, כדי להיווכח שאין שד. בהמשך ראה סמי מערה, ושמע קולות אנוש. סמי הוציא את חלילו וניגן, והאיש שכולם חשבו שהוא השד רולי, הושפע מהנגינה. השכנים כולם שמעו את הצלילים ויצאו מהבתים. המוזיקה - השפיעה על השכנים, הטבע התעורר, ואפילו בעלי-החיים ניעורו, ומאז איש לא פחד עוד.

בין עגן דוד לטלאי צהוב, היישוב היהודי בארץ ישראל ושואת יהודי אירופה, 1939-1945, קובץ תעודות

עורכים דינה פורת ויחיעם ויץ, יד ושם ויד יצחק בן צבי, ירושלים, תשס"ב, נדפס בישראל בשנת 2002,
562 עמ'

מאת גרשון ברגסון

הספר הוא עב קרס, ויש להודות לפרופ' דינה פורת ולד"ר יחיעם ויץ, שהתגברו על כל התקלות שבדרך והגישו את ספרם לקוראים המעוניינים לדעת מה קרה בתקופת השואה אצלנו וברחבי תבל. נראה לי שהקוראים ירחיבו את ידיעותיהם על השואה, ומגיעה למחברים הוקרה על מאמציהם בחיבורם.

בספר ארבעה פרקים ועוד 36 עמודים של נספחים. הפרקים כוללים, מלבד ההקדמות, את התקופות מראשית שנות המלחמה (1939-1942) ועד "השואה ודימויו העצמי של היישוב".

כל המעוניין לקרוא על השואה ולהסתמך על התעודות באותה תקופה, ימצא בספר מסמכים רבי-ערך, ויוכל לבחור לעצמו פרקים בתוך הספר המעוררים את סקרנותו.

בספר מגוון שיכול לעזור לאוהבי הספר:

- (1) רשימת אישים - קרוב ל-50 שמות הקשורים לקובץ התעודות
- (2) רשימה ביבליוגרפית - מעל ל-100 ספרים בעברית וספרים מתורגמים
- (3) מפתח של קרוב ל-800 מראי מקומות ושמות.

לך תבין עכשפות

כתב רועי אהרוני, ידיעות אחרונות, איורים אודי ליכטשטיין, הפקה והכאה לדפוס בתיה בונדר, עריכה
רינת פרימו, 2002, 132 עמודים

מאת ירדנה הדס

הסופר הוא נער בן ארבע-עשרה. עולמו עשיר ומורכב. יש בו - ובספר שכתב - חיות רבה, דמיון עשיר והרפתקאות נעורים מצחיקות ומלבבות.

אפשר שרק נער מסוגל לקשר כך את חיי-היום-יום שלו עם גורמים כגון נסיכה, מסעדה תת-ימית, טירות, בנק לטישו, מכשפה, מכתב בבקבוק בלב-ים ועוד ועוד יסודות, מן המצחיק והקסום עד האבירי והנועז. זהו ספר ביכורים, המבטיח לנו סופר מעמיק ומשעשע לעתיד לבוא.

ספרון זה עשוי לעודד את הילדים לכתיבה. הוא מזמין את קוראיו לשוט באין מפריע בים-הדמיון ומעניק חופש-ביטוי לרבדים הפשוטים והישירים של שפתנו

היפה כפי שהיא מדוברת בפי בני הנוער: "בדרך הביתה נזכרתי בהחלטה שקיבלתי בארון הקסמים: אני אציע לשונאת הלימודים הרשמית חברות. לכן חזרתי הביתה בטיל, אכלתי במהירות והדלקתי את המחשב."
הסוף הטוב מורכב מהחלטות אופרטיביות ומבטא אותן בבהירות. הילד מחליט ומבצע. הוא נאמן לנחישותו. הוא עושה שימוש נחרץ בדמינו, בחשיבתו וביכולתו להיעזר בפלאי הטכנולוגיה.

האהבה - מתברר לנער - אינה דווקא במרחקים הקסומים. היא ממש קרובה ("ממש כמה בניינים על ידך"). גם האהובה היא לא מיסתורית. הכול פשוט וצלול, ובכל זאת אין היא מאבדת מזיווה ומראשוניותה. אפשר שזהו קסמה המיוחד של האהבת-נעורים.

נחניתי למקרא הספרון הזה. כדאי להציעו לבני גילו של הסופר הצעיר (בן ארבע-עשרה, כאמור לעיל), שהרי מפי עוללים נוסד העוז.

איצ'ו וברנרד

כתבה מלכה אדלר, ידיעות אחרונות-ספרי חמד, 2004, 415 עמ'
מאת משה לימור

מלכה אדלר מחברת הספר, לא הייתה בשואה ולא חוותה שום ניסיונות מהמגוון העצום המופיע בספר, ועם זאת היא מצליחה לדובב את שני הגיבורים, איצ'ו וברנרד, לדלות מהם הכול ולתאר בפרטי פרטים את כל התנסויותיהם הקשות ביותר, שאי אפשר להאמין כי אדם יכול לחוות אותן ולהצליח לשרוד, כאילו היא חוותה אותן בעצמה.

שני הגיבורים - איצ'ו יצחק בן ה-15 ואחיו ברנרד-דוב הגדול ממנו בשנה - נולדו בכפר קטן בהרי הקרפטים וחיו חיים יפים ושקטים, עד לאותו יום מר ונמהר, למחרת ליל הסדר שנחגג בשמחה וברוממות רוח, כשהכול נתהפך ונהיה לראשיתה של סדרת זוועות אינסופית: למחרת ליל הסדר היו כלי האוכל עדיין על השולחן כשפתאום פרצו חיילים הונגרים לכפר ולבית בלהיטות ובשנאה גדולה מאלה של אדוניהם הנאצים, ואילצו את בני הבית לעזוב במהירות את הבית כשצרורותיהם הדלים על גביהם (תזכורת ליציאת מצרים החפוזת שעליה קראו בהגדה בלילה הקודם) ולצאת למסע אינסופי של זוועות שאדם אינו יכול להעלותם בדמיון הכי פרוץ.

בספר יש תיאור מרגש של דאגת שני הנערים לפדות שנשארו מאחור ולא יהיה מי שיחלוב אותן ולחתול האהוב שיינטש ויופקר לגורלו. השכן שנכנס לנחמם

ולעודדם רק מבליט את שמחתם לאיד ואת להיטותם של השכנים הנוצרים הלוטשים עיניים לבתים, לתכולתם, לבעלי החיים, לשדות ולרכוש הרב ששכניהם היהודים משאירים מאחור. הם אינם מבזבזים אפילו רגע לבצע את פלישתם ואינם מנסים להסתיר את חדוותם.

שלא כמו ספרים אחרים, שבהם הסוף מגיע כשהמלחמה מגיעה לסיימה, כאן המלחמה מגיעה לסיימה באמצע הספר, ובכל זאת השואה ומוראותיה ממשיכות לענות את שורדיה. רציף הרכבת בבית יהושע או בנהריה הם הרמפה של אושוויץ. הבטן עדיין רעבה, ובני הארץ השבעים והשמחים אינם יכולים להבין מדוע פליטי השואה, במקום לשמוח על הישרדותם ועל הגעתם לארץ, עסוקים בכל מאודם בגנבת לחם ובטנם תמיד רעבה ונפשם מסרבת לשמוח עם בני הקיבוץ השרים בלהט ורוקדים בהתלהבות כדי להנעים למסכנים שהצליחו לעלות ארצה מן הגיהנום הבווער והלוהט. באוזניהם השומעות את המוזיקה ואת נגינת הריקודים הפליטים ממשיכים לשמוע את הטאם-טאם של מקלעי החיילים הנאצים, ובעיניהם הם רואים את הרודפים הנאצים המדרבנים אותם בקתות הוביהם.

המחברת מתארת בתיאור חי ודרמטי את המאבק של שני הגיבורים על השפיות. מאבק זה החל כששניהם הגיעו לבית החולים הגרמני ולמנזר כאשר המלחמה כבר נסתיימה, והמשיך לטלטל ולקרוע את נשמתם עוד שנים רבות לאחר שנקלטו בארץ. בעבודה ובחברה, שלא לדבר על הזיכרונות הבאים וקופצים אל חייהם גם ברגעים ובחוויות האמורים לשמחם ולשובב את נפשם.

כל התיאורים הללו נכתבו בכישרון רב, והקורא אינו יכול להניח את הספר מידי גם כשה"הפי אנד" מתעקש לא להיות "הפי אנד". הספר מיועד לכיתות הגבוהות.

השבועה

כתבה טרודי כירגר, עם עובד, 2003, 111 עמ'
מאת משה לימור

כבר בהיתקלו בשם הספר הקורא מסתקרן: איזו שבועה? מהו הסיפור הקשור בשבועה? הספר מספר את סיפור חייה של המחברת, נערה בת 16 השורדת את השואה לאחר הרבה חוויות קשות שהתנסתה בהן בשנים 1933-1945. בתום המלחמה הנערה, הנראית כמו שלד ומשקלה 33 קילו, מיטלטלות יחד עם אמה בספינה בווערת, מלאה גרמנים, פולנים ואוקראינים. הללו רוצים להשליך

אותה ואת הנשים היהודיות האחרות למים כדי להקל על משא הספינה העומדת לטבוע, ורק בנס מרחם עליה הגרמני שתחילה איים עליה אך אחר כך ראה בה משהו מיוחד כאשר היא קראה "שמע ישראל" ודיברה אליו בנחישות ובאמונה כי קרוב הניצחון של בעלות הברית. במעמד זה היא נשבעת שאם תינצל ותשרוד היא תעשה את כל מה שביכולתה כדי שאף ילד לא יסבול כפי שהיא סבלה.

את הנדר הזה היא קיימה, ומרגע שבנתה את חייה בארץ היא הקדישה את כל חייה לאימוץ חמישים משפחות שחיו במצוקה, והושיטה להן כל עזרה אפשרית בכל תחום, ובתחום הטיפול בשיניים בפרט: הקמת מרפאות שיניים עם רופאים מתנדבים בירושלים. בדוגמה החיה שהיא שימשה היא גרמה לאנשים רבים רבים להתגייס למטרות הנעלות של סיוע לנזקקים.

הספר נכתב כדיווח על כל מעשיה ומפעלותיה, והוא מפרט גם את רשימת האנשים והמשפחות שנועזרו על ידה, ואפילו את רשימת הפרסים וההוקרות שזכתה בהם.

הספר קריא ונועד לילדי הכיתות הבינוניות וחטיבות הביניים.

"יאנוש קורצ'אק לוח שנה, חייו, פועלו ויצירותיו"

תרגום קטעים מפולנית ירדנה הדס, ציורים ופסלים מאת האמן יצחק בלפר, חניכו של יאנוש קורצ'אק, הוצאת מחלקת ההדרכה, המחנות העולים, 2004, 103 עמודים

מאת ירדנה הדס

הספר עשוי באהבה רבה וברגישות מיוחדת. המספר מעניק למחנכו חיים חדשים בעזרת ציוריו הנוגעים ללב. אף הגברת סטפה, יד ימינו של קורצ'אק ושותפתו למסע האחרון, מופיעה כאן ברגעיה הנוגעים ללב, כשהיא משילה מעליה את נוקשותה ואת החלטיותה לקראת המסע האחרון והגורלי לטרבלינקה.

בעניינה של סטפה הכותב עושה מעין "תיקון": אנו מורגלים לדבר בעיקר בקורצ'אק, והדבר מובן: הרי הוא המפורסם וה"מדובר" בין שניהם, ובצדק. עם זאת, כדאי להזכיר את חלקה בסאגה הזאת: היא הייתה אם היתומים כשם שהוא היה אביהם.

וכך כותב יצחק בלפר, בין השאר: "שלושים שנות עבודה משותפת עם קורצ'אק בשירות הילד היהודי היתום, חודשים רבים של חתירה נגד הזרם בפולין האנטישמית, במאבק למען החלש, חסר-ההגנה, אחד-עשר אלף יממות בפנימייה עם היתומים - כל אלה מחייבים אותנו לצעוד בעקבות הדמות המחנכת ולהכירה מקרוב..."

החניך לשעבר, יצחק בלפר, ממלא חובה זאת ומעניק לנו פורטרט מצויר ואף כתוב של האישה שהייתה אם ליתומים רבים ואשר שבה לפולין הכבושה כדי לחלוק עמם את גורלם.

ספרו של בלפר זהוּע ציורים פרי עטו ומעשיר אותנו בתעודות חשובות, כגון צוואתו האחרונה של קורצ'אק (עמ' 62), הנפתחת במילים "ידידי תובעים ממני כי אכתוב צוואה. הריני עושה זאת בתולדות חיים אלו, המצורפות להצעה לקבלת משרת מחנך בבית-היתומים...".

בעמודים האחרונים של הספר מופיע תיאור המסע האחרון, לטרבלינקה (ביום ד', 5 באוגוסט 1942). זהו תיאור קשה, אך רווי הוד. עדותו של נחום רמבה, שהיה אחראי לתחנת העזרה הראשונה בתחנת הרכבת, מתארת את ה"מצעד שעין אדם טרם ראתה כמוהו".

רשימת הספרים שכתב קורצ'אק משתרעת, על פי תאריכי הופעתם, מ-1901 עד 1942, וכוללת 26 כותרים. היא פותחת ב"ילדי-הרחוב" ומסתיימת ב"יומן מן הגטו". לעניות דעתי חובה על כל מחנך לקרוא ולהסביר היטב לפחות את העדות הצנועה הזאת, הנמסרת לנו מלבו של אחד מאחרוני חניכיו. ציוריו של יצחק בלפר הם שי נלווה ומרגש לאפופיאה המקופלת בספרו.

מצעד הספרים השנתי תשס"ד 2003 **מקוונת בעיר נהריה** ציפי גולדהר ולינה שניידרמן

"מצעד הספרים השנתי" הוא מפעל ארצי לעידוד הקריאה המתקיים מזה עשר שנים ברציפות. המצעד מציע לבתי-הספר מסגרת לפעילות בית-ספרית שמטרתה לעודד ילדים ובני נוער לקרוא ספרים. בתי הספר מקיימים פעילויות מגוונות ואירועים סביב קריאת הספרים בשיתוף הספרנים, צוות המורים וההורים, ובשלב הגמר מאפשרים לילדים לבחור, בהצבעה, את הספר האהוב עליהם ביותר.

בשנת תשס"ד השתתפו במצעד הספרים 740 בתי-ספר, מתוכם 227 בתי-ספר ממחוז הצפון. בתי-ספר אשר השתתפו בכל שלבי המצעד והגישו תיעוד על פעילותם קיבלו תעודות הצטנייות ומענקים לרכישת ספרים.

בחודש יוני 2004 התקיים יום שיא של פרויקט ייחודי "מצעד הספרים בסביבה מקוונת בנהריה", במכללת הגליל המערבי.

פרויקט "מצעד הספרים בסביבה מקוונת" הוקם ביזמה משותפת של מרכז

הדרכה ליישומי התקשוב בחינוך במכללת הגליל המערבי ובתי הספר בנהריה. 6
בתי ספר יסודיים בעיר נהריה נכנסו השנה לתכנית רב-שנתית בנושא הטמעת
התקשוב בתכנית הלימודים החדשה בכישורי שפה שבאה לידי ביטוי ביצירת
סביבות למידה מקוונת התומכת בקריאה ובעידודה. כל זה נעשה בהנחייתה של
המנחה לשילוב התקשוב בהוראה (מובילת החדשנות בנהריה), הגב' לינה
שנידרמן, והמדריכה הארצית לעידוד קריאה ולספריות בתי הספר במחוז, הגב'
ציפי גולדהר.

בפרויקט השתתפו כאמור לעיל 6 בתי ספר יסודיים בעיר נהריה, וכ-14 מורים,
ביניהם מחנכים, מורים למחשבים, רכזי אוריינות וספרניות בת-ספריות.

שלבי הפרויקט

- * הצגת הפרויקט למנהלים ולמנחים ובחירת נושא
- * בחירת שכבת גיל בכל בית ספר וצוות שיוביל את הפרויקט
- * העלאת רעיונות ובחירת משימות מתאימות לכל בית ספר
- * הכנת רשימת ספרים שנבחרו בכל בתי הספר המשתתפים בפרויקט
- * קריאה והכירות עם ספרים ממצעד הספרים
- * פתיחת אתר הפרויקט מלווה למידה, שבו יוכלו כל בתי הספר להציג את
המשימות המקוונות ואת תוצאות הפרויקט
- * עבודה על הפרויקט בכיתות לימוד, הכוללת ביצוע משימות בשילוב המחשב
- * פתיחת פורום מורים
- * המשך עבודה בשילוב המחשב בכיתות על המשימות שאחרי הקריאה
- * הכנת מאגרים בית ספריים (שכבתיים) מקושרים לתוצרים של התלמידים
- * תכנון יום שיא עם צוותי בתי הספר
- * הכנת הפעילויות של יום השיא: תכנון והכנת המחזה, כתב חידה על הספר וכד'
העלאת תוצרים לאתר הפרויקט
- * בחירת תלמידים נציגי בתי הספר, שיגיעו ליום השיא, להיכרות עם הספרים
של כל בתי הספר
- * יום שיא

ברשת ה"צפונט" הוקם אתר הפרויקט ובו אפשר למצוא את כל התהליך, הצעות
לפעילויות, קישורים לדוגמאות, והחשוב ביותר - קבוצת דיון פעילה שבה אפשר
למצוא שאלות, דילמות, תגובות ודיונים בנושאים הקשורים ל"מצעד הספרים"
של התלמידים, המורים, ההורים והמנחים. פרויקט זה תרם רבות לעידוד הקריאה
ולהגברת המוטיבציה של התלמידים לקרוא ולשתף את חבריהם בחווית הקריאה.

אתר הפרויקט:

[/http://www.tzafonet.org.il/kehil/Nahariya](http://www.tzafonet.org.il/kehil/Nahariya)

יותר קבוצת הדיון:

<http://212.68.1558.144/LiveForum.asp?Fnumber=568>

הגב' ג'ני וייס, מחזיקת תיק החינוך בנהריה, ומר משה דורון, המשנה למנהל אגף החינוך בעיריית נהריה, הצהירו בסיום הכנס בשם ראש העיר שמאחד בספטמבר 2004 יחזרו כל בתי הספר בנהריה לאינטרנט.

ילדים קוראים כותבים

מפי תלמידים והורים מביה"ס מנחם בגין בנהריה

ספרים זה דבר כיף!

ואני לא סתם אומרת את זה.

מי שלא קורא מפסיד, ובגדול!

לפני הפרויקט של מצעד הספרים לא אהבתי לקרוא (שנאתי את זה). אבל עכשיו אני רק מחכה לספרים.

לדעתי רצוי מאוד לאפשר שעת קריאה יומית על חשבון שעת למוד הומנית לעודד את הקריאה של ספרות ילדים ונוער

נימוקים

א. הקריאה מאפשרת שיפור כושר הבעה בכתב ובע"פ

ב. משפרת את הבנת הנקרא.

ג. שיפור הקריאה והכתיבה ללא שגיאות כתיב.

ד. הרחבת אופקים ודמיון.

... אהבתי את הספר מכיוון שנוגע ללב המצב שבבית ואיך שהילדים מנסים לאחד את הוריהם ומתנגדים לגירושים...

... אני ממליצה לקרוא את הספר "שבע אבני הנסיכה" מפני שבספר זה מסופר על ילדה קטנה, חבר, סבתא ופסל מאבן אשר הצילו שכונה קטנה ואהובה.

ספר זה מלא הרפתקאות, מסעות והמון מתח. מה שקרה בסוף הוא... אני לא רוצה לספר כדי לא להרוס את הסיפור ממליצה שתקרא את הספר...

אני אוהבת את מצעד הספרים זה גורם לי לרצות לקרוא אף פעם לא קראתי כל כך הרבה ספרים.

עכשיו אני רק מחכה שיתנו לי ספר לקרוא.

יש ספר שאהבתי במיוחד ושמו הוא שיילו שכתבה: נילור פייליס ריינולדס.

ותאמינו לי כל מי שחושב שספר זה דבר משעמם אז הוא טועה בגדול!

אז קדימה לכו לספריה ותיחנו מספרים!

הורים עגיבים

אני חושבת שהפעילות של מצעד הספרים נפלאה ומרתקת, ברצוני לברך את פעילות מצעד הספרים ואת האתר המאפשר לילדים לשוחח ולפעול בנושא ובטוחה שהפעילות תורמת רבות לעידוד הקריאה.

אני פונה גם אלינו, ההורים, להקנות גם לנו את הרגל הקריאה בבית ליד הילדים. ברגע שהילד יהיה חשוף לקריאת הספר בבית כך גם ינהג ויסגל לעצמו את הקריאה (הילדים מחכים אותנו המבוגרים).

הצעה נוספת למורים / ולמחנכים לבחור בכל יום / שבוע ספר מומלץ של אחד התלמידים ולקרוא קריאה קולית בזמן ארוחת ה-10 קטע נבחר שמצא חן בעיניו ולשתף בו את כל החברים.

אני מסכימה עם דבריך בכל מה שנאמר, וזאת לאור העובדה שזמן הפנאי האיכותי שלנו עם הילדים הינו בשעות הערב, ולכן חשוב להקדיש תשומת לב מלאה לילדים, אם זה בקריאת ספרים או בשיחה חברית.

הייתי מוסיפה שקריאה מעשירה את הידע, את אוצר המילים ואת ההבעה בכתב לילדים.

מומלץ בחום לכל הילדים לקרוא.

מצעד הספרים הוא פרויקט חשוב ומבורך לכל הילדים. מניסיון אישי הילדים שלי חוו את חוויית ה"ספר" עוד בהיותם בגיל ינקות. בשיחות שלי עם הורים לילדים בגילאים שונים אני שומעת לצערי לעתים תכופות הורים שמתלוננים שהילדים שלהם רוצים שיקראו להם סיפור ועד סיפור ועד... וההורים מתחמקים בטענות שאין כוח או אין זמן וכולי...

הורים יקרים! עידוד הקריאה הוא משימה חשובה ביותר!

החליטו על שעה מסוימת בערב, בערך כחצי שעה לפני השינה, רצוי ששעה זו תהיה קבועה, ובשעה הזו אתם עם הילד שלכם עושים מצעד ספרים - חצי שעה של שלוה ונחת גם לכם.

רציתי להגיד לכם שהפרייקט "מצעד הספרים" הוא משהו אדיר, מעניין. הוא מעודד את הקריאה ומשפיע על הילדים בצורה חיובית, מעשיר אותם באוצר מילים, מסקרן אותם וגורם להם לפתח רעיונות בנושא החברה. אני אישית מאוד מרוצה שעדן קורא ספרים ולא רק מול המחשב לשחק. עדן לוקח מאוד ברצינות את הפרוייקט הזה, משקיע בעבודתו ודואג לעשות את המשימות כראוי. אנח מאחלת לכם המשך עבודה בפרוייקט זה מהנה, קל ונעים, ותמשיכו לעשות לילדים שלנו לימודים מעניינים.

שיר על השירים

שירי נשרו משרוולי

אל קלמוסי

והדפּתּר ספּגּם.

הישארו סתרי

או יראו עולם?

עת שרתה עלי הרוח

צלחה השירה.

עתה

ידי יבשה

אצבעי קשתה

לחיי המעה תרטיב

אלוץ אנכי להכתוב

מלותי וחרוטי

בזמן קבוע

כל יום ראשון בשבוע

תקון-קצות.

עתה

המוזות משעבדות לעתותי

מאגמות

לקראת ידידי שלמה

שיבוא

יכתב

ויהיה טוב.

כמו הקרובים

קרובים.

לא די החמאתי

ליפי נפשך

למעשיך.

לו נולדתי מחדש

מלותי עוטפותיך

הלטופים והיחד

האשר מן הפארות והפרות

היו חוזרים על עצמם

כגלגל במעגל

יכלה הזמן

והמה לא יכלו

לו יכלתי.

לו יכלתי לחזור

לאחור

לו.

התחלת השיר "לו" בעמוד הבא
הערה: השירים לקוחים מספרו של רחמים
מלמד כהן בשמו המקורי "לו", בהוצאת ספריית
בית-אל טלפון: 03-6427117. המספרים של
עמודי השירים בספר הם: 9, 49, 82, 110, 113

אולם אצור אפרה
ושפע אשפיע
על הבריות
לחיות

נשמת כל חי
תהלל את שמך.
אך אני בחיי
אודה
עד כלות.

גופי שתוק רתוק
אך אגודלי ינוע
נשימתי באה ושבה
דרך מכוונת ההנשמה.
למה

למה אלי
שנתת בי נשמה.

אולי אלי
אולי שלחתני
לעודד את הבריות
כי אפלו חרב חדה
מנחת על הצואר
כדאי לחיות.

רק שפתי נעות
וקולי לא ישמע.

רעיתי
לו יכלתי לחזר
לאחור
במנהרת הזמן
אלי
ראשית צמיחת אחורנו
הייתי מכביר אהבה במלותי
מוסיף חבה בשפתי
יוצק בעיניך
מדמעותי.

לו יכלתי לחזר
לאחור
הייתי מדביק פעמי לפעמך
חובק ידי בידיך
ואת
לא מאחורי
לא מצדי
אלא נגדי
פנים אל פנים

הַסְפֵד עֲצָמִי

עַל מַחְלַתוֹ גָּבַר
גוֹף לְרוּחַ הָיָה כּוֹפֵת
הַשְׁתַּדֵּל לְקַרֵן מוֹפֵת
נָשָׂא וְנָתַן בְּאַמוּנָה
הִגִּיה בַּתוֹרָה
וְנִהְגָה
מִמְרָאָה
עוֹלְמוֹ שֶׁל הַבוֹרָא.

לֹא אֶעֱתִיר עָלַי
יֹתֵר מִדִּי
לֹא אֶפְרִיז וְלֹא אֲגַזִּים

אֶסְפֵר

כִּי הֵיטֵי שָׁמַח
בְּחֻלְקִי
וּבְלִי בּוֹשָׁה
כְּמוֹ רֵבִי זוֹשָׂא
אֶתוֹדֶה כִּי אֲנִי
הֵיטֵי אֲנִי.

בְּחֻלּוֹמֵי
וְהִנֵּה מוֹדְעֵי
מִסְתוֹפְפִים
מִתְלַחֲשִׁים וְרוֹחֲשִׁים
בְּבֵית הַחַיִּים
דְּמַעוֹת.

קוֹרְאִים לִי
לְהַסְפִיד אֶת עֲצָמֵי
פְּתוּחֵי צִקְלוֹנִי
לְמַעַן יִדְעוּ קִמְעָא
מִי אֲנִי

אִישׁ מִשְׁפָּחָה
מִחֲנֹה מְסוּר
לְמַעֲמִים תְּהֵה
מֶה מִתֵּר מֶה אֶסוּר
בֵּן אֲדָמָה, בּוֹ יִסְפֵר

לקהיות פרושו לצאת מן הרחם, לפרכס ולצרות, להאדים, ליגק משדי-אם ועינים לפקת, לטעם, להריח, להאזין ולנעת, לחוש, לשחק, ולרצות, לדעת.

לקהיות פרושו לתת ידים ולתקשר בעינים, עתים לפל אפים ועתים להמריא לשמים. להסתקרו, ללמד ולקלט צלילים, להביט שבעולם יש אורות וצללים.

לקהיות פרושו להתרועע, להסתודד ולגלות חברה, לשוב, לשמח ולהסיר צער ועברה. להשתנה, להזדהות, למצא חן ולאהב, פעמים להתננד ועל ה"אני" לחשב.

לקהיות פרושו להרגיש, להתרגש ולהיות מרגש להתלבט ולהרהר אף לא להיות נואש. להיות אופטימי, בעל אמונה וחקנה, ולהשען על הרצון "להקרין אהבה".

לקהיות פרושו לשמור על הזוגיות מכל משמר, ללמד מן העבר ולתכנן את המחר, לראות כל ילד וצאצא צומח, להתחנך, להתפתח ולראות את הנן פורח.

לקהיות פרושו להתאמין, לעבד ובמטרה לדבק, לשמור על גביון, ארגון, סדר נחק. להכיר בשרשים וברבונו של עולם, להתפלל למענה, למשפחתך ולמען כלם.

לקהיות פרושו להכיר במגבלות ובכשרון, לגיס כוחות נפש ולמצא פתרון. ליצר, להמציא ולהיות מקורי, להתרחק משאננות ולהתגבר בארי.

לקהיות פרושו לבחר באפן אוטונומי, "ובחרת בחיים" גם אם יש קושי אנטומי. להנות מהחיים, לשבץ שמחות ומסבות, להתבצח, לשחק ולמצא לך סבות.

לקהיות פרושו לטיל בטבע ולהקשיב לבעלי כנפים, לצפות בנופים ובמעמקי המים, לראות מנוחה כי טוב כי נעמה, לעמל ולגוע כי חשובים המה.

לקהיות פרושו לתרם, להתנדב ולגרום להנעות, להותיר בסביבתך טביעת אצבעות. לרפש ולעקב אחר טכנולוגיה מתקדמת, להעיר ולהתסיס חברה נרדמת.

לקהיות פרושו לחקר פשר החיים ומשמעותם, כל עוד הנשמה מתנוססת וכח הפח לא תם. לעשות חשבון נפש ולהתכוון לשיבה טובה, ולהביט לאחור בספק ובגאווה.

לקהיות פרושו להודות "שהקיינו" עד הלום, להוסיף ולנסות להגשים את החלום, להפנים את המציאות בלי להתביש, לתת תודה וברכה על כל מה שיש.

לקהיות פרושו להודות לךס מלא חפנים, ולהתרגש משמע מכס מחיאות כפיים.

אלי! אליך אשא כפיים,
אני רוצה לקהיות אלי שבשמים.

הליכת הנמלים של דיל,

כתב יקי ממון, ציורים נורית
ערפתי, הוצאת הקיבוץ
המאוחד, 2004, 92 עמ'.
לכיתות ג-ו.

זהו סיפורו של ילד חריג, מפגר בשכלו וחולה במחלת הזקנה. עלילת הסיפור עוברת תהפוכות: מהתעללות החברים עד הערצה ואהבה. שכניו הילדים רואים באמו מכשפה, וכאשר הם מציצים לביתה הם מגלים דמות מוזרה, שנראית להם כמפלצת. הם קוראים לו "פלצת", אך שמו דיל פיינמן. על אף ההתעללויות דיל מביע אהבה. במיוחד גדולה אהבתו לבעלי חיים. הוא מציל את הציפור שהילדים פוגעים בה, והיא שוכנת בכיסו: הוא מתיידד עם הסייח, ובמיוחד נזהר מלדרוך על נמלים. הוא מתקבל לבית-הספר, לכיתת חבריו, אף על פי שאינו יודע קרוא וכתוב. הוא משפיע על כל הכיתה באהבתו לכול, ומחדיר רגשות אנושיים לבית הספר. הוא זוכה להערכה גם בקרב המורים המעניקים לו פרס. זוהי שנת חייו האחרונה, ומחלתו מכריעה אותו. הספר מרגש ונוגע ללב, ומבוסס על מקרה אמיתי. ל"ח מומלץ.

האהבה של לוקו,

כתבה ענת בן-שאל, ציורים
אבי כץ, הוצאת הקיבוץ
המאוחד, 2004, 31 עמ',
מנוקד.
לכיתות ג-ד.

שני נושאים מרכזיים מתמזגים בספר: האח חולה הסרטן והאהבה לכלב. הדוברת היא אחות הקטנה המתפללת לרפואתו של איתן החולה. היא מתפללת בתמימות ומבקשת ש"מי שנמצא בשמים ושומע אותי, שיגיד לאלוקים מה שביקשתי, בבקשה ותודה". איתן מבקש כלב, ולמרות סירובה של האם מביאים לו גור כלבים המקבל את השם "לוקו". השמחה שמכניס הכלבלב לבית והאהבה של כולם אליו משפיעות לטובה על איתן ועל מחלתו. אהבת האחות לאחיה יפה ומרגשת. אולם המחלה קשה, ואיתן חוזר לבית החולים להמשך הטיפול.

מקראה: י"ה - ירדנה הדס; ל"ח - לאה חובב; מ"ל - משה לימור;
ע"ק - עדה קרן; ג"ב - גרשון ברגסון.

בכך מסתיימת העלילה, בלי שנדע מה עלה בגורלו של איתן. הספר מתאר את מחלת הלוקמיה - השיער הנושר, הבדידות והעצב - אך הכלב משנה את האווירה ומכניס אהבה ושמחה.

הספר כתוב ברגישות רבה.

ל"ח

קשיי קליטתם של עולי אתיופיה מומחשים בספר באמצעות תיאור פער הדורות בין האב לבנו. האב אהרן היה לוכד אריות באתיופיה, ובארץ הוא מתקשה לפרנס את משפחתו ואיש אינו זוכר את גבורתו בעבר. בתו אורלי חיילת, נגד רצונו, ועיקר הבעיות הן בינו ובין בנו המתבגר אורן, שנולד בארץ, מתקשה בלימודים ואוהב לצייר. האב אינו מעריך את ה"קשקושים" של אורן, שהופך לבודד ונרדף. אי הבנת המציאות בארץ היא עיקר בעייתו של אהרן. כאשר אורן מסכן את עצמו ומזהה מחבלים ומונע אסון כבד, חייו מקבלים תפנית מפתיעה, ציוריו מוערכים, ואף אביו משנה את יחסו אליו. הספר מסופר בשתי קולות: מנקודת ראותו של האב ומנקודת ראותו של הבן. שניהם שופכים אור על המאורעות. קשיי הקליטה של העדה האתיופית אינם שונים בהרבה מקשייהם של שאר העולים החדשים, וצירוף התושייה של אורן ומניעת הפיגוע יש בהם משהו מלאכותי הפותר בעיות, אם כי זה ייתכן.

ל"ח

בנו של צייד האריות,
כתבה נעמי שמואל, ציורים
אבי כץ, הוצאת הקיבוץ
המאוחד, 2004, 131 עמ'.
לכיתות ו-ז.

בספר יש הרבה דמיון, קסם ופלא. טים מתייתם ועובר לגור אצל דודתו לוסי, עם כלבו סם. הדודה רוצה לסלק את הכלב. טים מחפש עזרה בלחש כשפים, ומוצאו בשטיח שבמוזיאון הלאומי. הג'יני עבדאללה, המכונה דוילי, מגיח מהשטיח ועושה כל מה שטים מבקש. הם מצילים את סם שסולק מהבית למכלאת כלבים ועומד למות. הג'יני הופך אותו לבן אדם. טעויותיו הרבות הן

הג'יני מרחוב טאטן,
כתב ג'ורג' סלמן, תרגום
מאנגלית טלי נתיב-עירוני,
ציור העטיפה אורית ערף,
הוצאת זמורה ביתן (מרגנית),
2004, 189 עמ'.
לכיתות ד-ה.

הומוריסטיות אך מסוכנות לו ולטים. דוילי הג'יני נוהג כאדם ונענש לחזור שוב לשטיח. טים גואל אותו משם על ידי הלחש, ולבסוף הוא אדם ככולם, הוא וסם הכלב. אהבת הילד לכלבו היא ציר מרכזי בעלילה המרחשת בניו יורק. ההזויי רחוק מעט מהקורא העברי, והעלילה הדמיונית תתחבב רק על בעלי דמיון מפותח. ל"ח

מלך ההר

כתבה נאוה מקמל-עטיר, ציורים נורית צרפתי, הוצאת ידיעות אחרונות/ספרי חמד, 2004, 120 עמ', לא מנוקד. לכיתות ה-ו.

בכל שבוע עולים דורי והוריו להר הרצל לבקר את אופיר, הבן הבכור, הקבור בבית הקברות הצבאי. הם משוחחים עמו, כל אחד בתורו, ונפרדים ממנו בכאב ובגעגועים עד לשבוע הבא. פעם אחת הסתובב דורי לבדו על ההר והגיע עד לקברו של "מלך ההר" - בלשונו של דורי, המספר - הלוא הוא הרצל.

המחברת משלבת בין חייו וחזונו של הרצל לבין חייו היום-יום של דורי ובני משפחתו: מעל לכול מרחפת דמותו של היקר מכול - אופיר - אך נושאים אחרים ורבים נוספים יש בסיפור: הירידה מן הארץ, היחסים בבית הספר בין החברים לדורי והפתרון לכל התסבוכת הזאת. הסיפור נקרא במתח ובעניין, אך הנושאים בו רבים מדי, והקשרים ביניהם מאולצים. יחד עם זאת, יש מידע רב על פעולותיו ועל מפעלו של הרצל. ע"ק

"גמד אחד בשם אלדד יצא לטייל ביער-עד". כך מתחיל הסיפור בשני הספרים המתאימים לגיל הרך. בספר אחד הגמד מוצא כפתור ועושה בו נפלאות: מכין מסכה לפורים ותמרור לתנועה, מסנן בו חול ומכין גלגל למריצה ועוד. בספר השני הוא מוצא עלה, וגם בו אפשר לעשות הרבה: להפוך את העלה למטרייה, לטוס עמו לשמים ולצנוח עמו, ועוד הרבה, כיד הדמיון הטובה על הגמד ועל... הקורא.

(1) מה אפשר לעשות בעלה? ו-(2) מה אפשר לעשות בכפתור?

כתבה רפאלה, ציורים נורית צרפתי, הוצאת "קטנים" קוראים, 2004, לא ממוספר, מנוקד. לגיל הרך.

שני הספרים מלאי דמיון ויצירתיות, עם ציורים צבעוניים המזמינים את השומע ואת המספר לפעילויות נוספות. ע"ק

דור, תלמיד כיתה ח' בביה"ס בחיפה, נגרר להתערבות שיצליח להתחיל עם הנערה שהכי פחות מוצאת חן בעיניו, כך כדי להוכיח מה שלמד מג'די, חבר של אחיו הבכור: "כל מה שצריך כדי להתחיל עם בת זה לדעת את הרגישויות שלה ואת נקודות החולשה שלה". דור מסתבך, ומגלה דברים יפים ומבלבלים בקשר שלו עם אותה נערה. (האם זו אהבה?)

באותה שנה דור גם נתקל במוות של אדם אהוב. דור של סוף הסיפור הוא לא אותו של תחילתו: יש לנו פה סיור של התבגרות, אמיץ, קריא ומרתק. ש.י

ההתערבות,

כתבה חוה חבושי, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 220 עמ', לא מנוקד. לכיתות ז-ט.

ג'ימי סמית התקבל ללימודים בפנמייה אנגלית, האקדמיה למדע אביו מרבה בנסיעות עסקים לחו"ל, והוחלט שאמו תתחיל להצטרף אליו, לכן ג'ימי חייב בעל כורחו ללמוד בפנמייה.

בית-הספר התפרסם ברמה הגבוהה של לימודי המדע. אך בהדרגה מגלה ג'ימי שלא כך הדבר. תעלומה מוזרה מתבררת, למורה למדעים אין מושג על מה אי מדברת, וזו במסגרת תכנית שמטרתה להביא לקריסת המדע. ולדבר יש כבר תוצאות, פוחת מספר הצעירים שבוחר ללמוד מדעים ולעולם התרבותי סכנת חודבן? אך יש עצה ותושיה, והאסון נמנע בזמן ולגבורנו יש חלק בכך. ש.י

האקדמיה של ד"ר דאניר,

כתבה: ראסל סטרנרד, תרגום שלומית אפל, ציורים לינדה קלארק, הוצאת עם עובד, 185 עמ'. לכיתות ה-ז.

אל מחוץ לאבק,

כתבה קארן הסה, תרגום איילת גורנר, הוצאת: ידיעות אחרונות, 2004, לא מנוקד. לכיתות ז-ח.

על רקע המשבר הכלכלי של שנות השלושים מספרת נערה בת 14 על שנה וחצי גורליות בחייה. בכפר קטן באוקלהומה חיה בילי ג'ו קלבי עם הוריה. הבצורת וסופות האבק לא מאפשרים לאביה לפרנס את

המשפחה. האם נכנסת להריון אחרי קשיים, ובתאונה קשה הבת ואמה נכוות משרפה בשל דלי נפט שנמצא במקום הלא נכון. לבילי ג'ו כשרון נגינה בפסנתר, היא אף זוכה בתחרות אך ידיה נכוות. היא מנסה לברוח מכפר הולדתה אך חוזרת, יחסיה עם אביה משתפרים, והם זוכים להזדמנות שניה לשיקום חייהם. הספר כתוב בפרוזה שירית (או שירה ללא חרוזים) והוא פיוטי ומרתק.

"אבא שלי ישאר כאן בכל מקרה, היא עקשן כמו עשב. הוא והקרקע אחוזים זה בזה. אבל מה יהיה אתי?" יש גילויים יפים של עזרה לזולת "לולא חברתם של האנשים, הסופה הזאת היתה שוברת אותנו לגמרי. מכה אותנו מכה אנושה יותר מזו שהכה החריש בעשב של שדות אוקלהומה".

החברות ביני דידי היתה חדשה ולא צפויה - "כך מתחיל סיפורה של דליה", המספרת בגוף ראשון, את סיפור חברותה עם דידי (דוידה) מכיתה ד' בביה"ס היסודי, ועד לבגרותן.

הסיפור כתוב כזכרון ארוך של דליה על חברתה דידי, המיוחדת מאד בהתנהגותה ובתגובותיה ועל היחסים עם בני משפחתה (כל אלה בניגוד למספרת ובני משפחתה) זהו גם סיפורה של תקופה: חיים במושבה בצל הפרדסים, הדים מן השואה והעליות החדשות ארצה, חופשים אצל קרובים בקיבוצים, מחנות בצופים, לימוד בע"פ של לוח הכפל, מסיבות סיום בביה"ס עם הצגה על הנביא עמוס וכדומה.

הסיפור מעניין ומרגש בעיני הקורא המבוגר. ספק אם הקורא הצעיר ימצא בו אותו עניין שכן אין בו עלילה ע"ק מרתקת.

דידי ואני

כתבה יעל פישבין, ציורים
נורית צרפתי, הוצאת
קוראים, תשס"ד, 141 עמ'
לכיתות ד-ו...

יעל מציצה לרחוב

כתבה יונה ספר, ציורים
גיל-לי אלון קוריאל, הוצאת
הקיבוץ המאוחד, 2004, לא
ממוספר, מנוקד.
לגיל הרך.

הספר, בפורמט גדול, מזמין להתבוננות של הקטנים בתמונות הגדולות והצבעוניות מסביבתו הקרובה של הילד העירוני.

יונה ספר, היודעת להתבונן ולברור את המילים, נותנת לנו את הסיפור שמתחת לכל תמונה, והמילים הן המילים הראשונות והמושגים הראשונים שמשתמשים בהם בגיל הרך (רחוק, קרוב, חוזר, הולך, זוחל, מתגנב, מסתתר), ואליהם נלווים הצלילים והצבעים, האנשים ובעלי-החיים האהובים (סבא, כלב, ציפור, אבא), והכול בסביבתו הקרובה של הפעוט שהוא עולם ומלואו בשבילו. ואחרי כל ההתרגשויות - טיול נעים עם אבא, סוף רגוע לסיפור ע"ק נפלא.

חבורת אח"ה ותעלומת כלבי הקיבוץ

כתבה אורית רו, ציורים
נורית צרפתי, הוצאת ידיעות
אחרונות/ספרי חמד, 2004,
108 עמ', לא מנוקד.
לכיתות ד-ה'.

זהו סיפור מעין בלשי, על חבורת ילדים המכונה "אחל"ה". אחרינו למען החיות. שלושת הבנים יוצאים לקיבוץ לעזור בבציר ענבים, ודליה, אחותו של בועז, נשארת בבית. היא לוקחת את כלבתה טיסה ומצטרפת אליהם. בקיבוץ נעלמו שני כלבים, ודליה, עידו וטיסה משוטטים לחפשם. התעלומה נפתרת הודות לכלבה טיסה הנושכת את הפושע. דליה אוהבת את עידו אהבה שאינה נאמרת בקול. המחברת מאנישה את הכלבה כדרך שילדים מאגישים בעלי-חיים, דבר הצורם בהתחשב בעובדה שדליה היא בת אחת-עשרה. אין בספר הרגשת אמת, והעלילה כאילו מלאכותית. לקראת הסוף יש מעט מתח שחסר בהתחלה.

(1) שורק איתי (47 עמ')
ו- (2) אור וצל (31 עמ')
כתבה מיריק שניר, ציורים
נמרוד לוי ואחיעזר שניר,
הוצאת הקיבוץ המאוחד,
2004, מנוקד.
לגן ולכיתה א'.

שני הספרים, בעיצוב מוקפד ואסתטי במיוחד, פונים אל החושים ומטפלים בהם בעדינות ובאהבה. בספר "שורק איתי" שורק איתי הביישן בכל האופנים האפשריים עד שהוא משביע את רצונה של השומעת: תחילה "כמו רוח חורפית שחלפה ועברה, כמו קול של ציפור יערות נדירה, כמו זמר ניגון, כסיפור, כשירה, כמו תרועת חצוצרה, כשריקת ניצחון...". כל האפשרויות של השריקה מועלות כאן, עד השריקה המיוחלת - מלב אל לב. "מאז לא חדלנו

ימים ולילות, שרקנו איתי ואני שני קולות".
הספר "אור וצל" עוסק באדם ובצלו וביחסים השונים
בניהם: נגיעות זה בזה, רדיפה זה אחרי זה, בהלה, רתיעה,
תנועות שונות - כל מה שקורה בין אדם לצלו מובא בשפה
עשירה, מלאת פעלים וקצב.
האיורים מלווים את הכתוב זה בצד זה בשחור-לבן.
אלו שני ספרים חשובים לגיל הרך.

בספר על החיות מופיעה תמונה של חיה עם שלושה
זנבות. בעיית זהותה של החיה עוברת כחוט השני בכל
הספר. הילד מדפדף בספר, ובכל עמוד הוא פוגש בחיות
שונות האוכלות ושמחות: משפחת ארנבונים, קופיפון
תעלולן, פילים מתיזים מים, שועלים רוקדים בקצב עליז,
תזמורת חיות שונות, קרנפים שציפורים מזמרות על
ראשם, פרפרים, והחיה בעלת שלושת הזנבות מכוסה
בסמיכה במיטה ביער. הרמת הסמיכה מגלה מי מסתתר
תחתיה אך לא נגלה זאת לקוראים... וכך נמשכים
הריקודים והשמחה, ממש "חגיגה ביער". בסיפור יש
אפיון של בעלי חיים, מעט מתח ושמחה רבה. האיורים
ממחישים יפה את המסופר.

רוני ונומי והוריהם עובדים בגן-חיות. חסר להם רק דוב.
זהו סיפור בחרוזים (חלקיים), הומוריסטי וקליל. ההומור
בעיקר לשוני ומפתיע את הקורא: "ראית-שמית" (במקום
שמעת), "קקיתי קקאו", "הזנבתי ארנב", "הירח יורח",
"קום קומקום! קמקם כאן מיס!", "אבא קופה לה קפה",
"נומי סופלת חלב", "רוני מגפת מגפיים", "השעון שוען
ששו!" - זהו הומור ורבלי שיש בו משחק צלילים ולשון
נופל על לשון. העלילה דלה. החיפוש אחר הדוב מביא את
אבא לחלום על ארץ הדובים ולהציב מלכודות, ואימא
אומרת: "תדובו לי דוב". נומי ורוני יוצאות עם חכה
טבולה בדבש ותופסות דוב בעזרת דגדוגים. ו"סוף טוב
הכול דוב...".
זהו ספר מהנה לילדים המבינים משחקי לשון.

חגיגה ביער

כתבה חיה גילאור, ציורים
מיכל פרומר, הוצאת דני
ספרים, 2004, 32 עמ',
מנוקד.
לגן ולכיתה א.

רוני ונומי והדוב יעקב

כתב מאיר שלו, ציורים יוסי
אבולעפיה, הוצאת עם עובד,
2004, לא ממוספר, מנוקד.
לגן ולכיתות א-ב.

סורו בנדי - העכבר המתופף

כתבו גליה בונה ואידי סאקה, ציורים מושיק לין, הוצאת הקיבוץ-המאוחד, 2003, 24 עמ', מנוקד. לגן ולכיתות א-ב.

הסיפור נכתב על ידי שני רקדנים: אידי סאקה מגאנה וגליה בונה מישראל. הוא מבוסס על אגדת עם של שבט הגונג'ה שבגאנה שאותה שמע אידי בילדותו מסבתו. זוהי גרסה נוספת לשאלה מדוע החתול שונא את העכבר, והפעם סיפור על חיות הגרות בשיתוף ובאהבה ביער גדול באפריקה. ערב אחד הן מחליטות לבנות תוף, וכל חיה תורמת פיסת עור מגופה, חוץ מהעכבר. כאשר התוף גמור, וצליליו נפלאים, גם העכבר רוצה להשתתף בשמחה. ומי מגלה זאת? כמובן החתול. וההמשך ידוע. זהו סיפור נעים על בעלי-חיים שאוהבים, רבים ושוב משלימים. ל"ח

זהו סיפור קצרצר שנושאו אי-רצונו של הילד לקום בבוקר וללכת לגן. רותי מתפנקת ורוצה להמשיך להישאר במיטה. הסיפור כולו הוא דיאלוג בין רותי לאביה היושב לצדה. הוא אינו גוער בה או מתנגד לרצונה; להפך: "בסדר גמור, את יכולה להמשיך לישון עד הערב." מובן שתשובה זו מפתיע את רותי וגם את הקוראים. האב מביא את הדבר עד אבסורד, ומרשה לרותי לישון כאשר כל הילדים לומדים: השנים חולפות, הילדים גדלים, נוסעים לטייל בעולם, מתחתנים ויולדים ילדים, ורק רותי תישן ותישן. פתאום רותי תופסת את המצב: "ורק אני שאר ילדה של גן?" והמסקנה: "אז אולי יותר טוב שאני אקום כבר." זהו דיאלוג פסיכולוגיסטי, המשכנע את הילדה לקום בלי לריב ולהתווכח אלא בעזרת הדמיון וההומור. ל"ח

רותי תישן ותישן

כתב דויד גרוסמן, ציורים הלה חבקין, הוצאת עם-עובד, 2004, לא ממוספר, מנוקד. לגן.

"אלוהים ברא את הזברה פשוט ערומה, הביט בה ושאל: את מרוצה, זברה, מה?" - זו הפתיחה לסיפור על בגדיה של הזברה. הסיפור כולו הוא שיחה בין אלוהים לבין הזברה על אופי בגדיה (שאלות ותשובות בשינוי של אותיות דפוס).

האל מציע בגדים פרחוניים, קשקשים של דג, גלימה בתכלת, בגדי צבר קוצני, ואפילו בגד בלונים, אך הזברה ברונית, והסוף הרי ידוע - הזברה בחרה בכתונת הפסים, "בלי צבעים וגוונים, רק שחור ולבן."

כתונת-פסים

כתבה מיריק שניר וכרמית גלעד-פולארד, ציורים כרמית גלעד-פולארד, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2004, 36 עמ', מנוקד. לגן ולכיתות א-ב.

הקריאה בסיפור מיוחדת ולא קלה בתחילה: הרבה שאלות ותשובות, סימני שאלה וקריאה, משפטים קצרים וקצביים. קריאה שנייה ושלישית בספר מגלה שפה עשירה, מתובלת במילים ובניבים מן המקורות (בגד חמודות, בא בימים, עץ הדעת, אל מלא רחמים, מלביש ערומים, וכמובן-כתונת פסים), וכל אלה משולבים בשפה עכשווית ומובנת גם לקטנים.

הציורים מלווים את הכתוב בצבעוניות ובהומור, ואפילו ההקדשה בראש הספר מיוחדת: "לשלוש הזברות הפרטיות שאף פעם אין להן מה ללבוש..." ולנו לא נותר אלא להתענג על הקריאה בספר ועל ההתבוננות בו. ע"ק

מה קורה בבית משותף שגרות בו משפחות כמו צליל, מבט, ניחוח, אדון נעים, ופש-טידה? בוודאי נעים, שמח, מלא ריח, קולות ואווירה טובה וחברית. על כל אלה מספרת נאווה מקמל-עתיר בספרה מלא ההומור והאווירה. לכל אלה מצטרף ילד קטן שאבד לו כדור וכל השכנים - כל אחד בדרכו ובאופיו - עוזרים לו למצוא את האבדה. ציורים צבעוניים מלווים את הסיפור הקצבי והיפה. ע"ק

הבית שבקצה העיר,

כתבה נאווה מקמל-עתיר,
ציורים יעקב גוטרמן, הוצאת
קוראים, 2004, לא ממוספר,
מוקד.

לוג חובה ולכיתות א-כ.

משוט בארץ

1. פרס עידוד הקריאה ניתן פעם בשנה לבתי-ספר הפרס שהגדילו לעשות בתחום הקריאה החופשית. הפרס ניתן על ידי קרן הספריות לילדי ישראל והמדוד לספרות ילדים ונוער במשרד החינוך ובהמלצת המנחות לספרות ילדים במחוזות השונים.

בשנת התשס"ד זכו בתי הספר האלה:

במחוז חיפה: ביה"ס הממ' הקהילתי פינסקר בקרית אתא

במחוז ת"א: ביה"ס רוקח בת"א

ביה"ס עלומים בקרית אונו

במחוז הצפון: ביה"ס היסודי א', ביתן ג'ן

במחוז הדרום: ביה"ס הממ' למדעים בן גוריון באופקים

במחוז המרכז: ביה"ס בית יצחק במושב בית יצחק

ביה"ס הממ"ד עוזיאל בנתניה.

ברכות לבתי הספר על פעילותם ועל הישגיהם!

2. הכנס החצי שנתי לספרות ילדים ונוער יתקיים בחנוכה התשס"ה, ב-ג' בטבת, 15.12.2004, במכללת ילין בירושלים. הודעות נוספות תתפרסמנה בחוברת הבאה.

הגיעו למערכת

1 אל מחוץ לאבק, כתבה קארן הסה, תרגום איילת גורנר, ידיעות אחרונות, לנוער ולמבוגרים, לא מנוקד.

2 אלף-בית של ציפורים, כתב עזריה אלון, הקבה"מ, לכיתות בינוניות, מנוקד.

3 אוכל טוב לילדים, כתבה פני סטאנווי, תרגום אירית מנדלצוויג, מתכונים ועצות לדיאטות, הוצאת כינרת.

4 יקוב ושבעת הגנבים, כתבה מדונה, תרגום אירית ארם, הוצאת כנרת, לכיתות הנמוכות, מנוקד.

5 טל רוצה למצוא אוצר, כתבה לירון אבוחצירא, איורים אורי ויסלר, ידיעות אחרונות/ספרי חמד, לקטנים, מנוקד.

6 מעשה ברם, כתב לוי קפניסי, איורים נורית צרפתי, הוצאת קוראים, לקטנים, מנוקד.

7 מרד הארנבים, כתב אריאל דורפמן, תרגום תמר נויגרטן, איורים כריס רידל, ספרית מעריב, לקטנים, מנוקד.

8 החתול דלעת משנה את הדעת, כתב יונתן יבין, איורים גלעד סופר, הוצאת עם עובד, לקטנים, מנוקד.

התוכן

דברים שנישאו בכנס הספרנים

1	דברי פתיחה - רננה גרין-שוקרון
4	מלך ההר - נאווה מקמל-עתיר
7	סוד הבית הוורוד - עפרה גלברד-אבני
13	ארגון הלא מקובלים - חנה ליכנה
16	למה החלטתי לכתוב על הרצל? - דבורה עומר
18	הפרס למחקר ספרות ילדים ע"ש אביחי ברגסון על מירי ראובן - כלת פרס
20	ארבעה סיפורים על היפרדות - מנחם רגב

ביקורת

26	על ספרה של סבינה שביד "מלחמה מלחמה גבירה נהדרת" - לאה חובב
30	השד על ההר - ג' ברגסון
31	בין מגן דוד לסלאי צהוב - ג' ברגסון
31	לך תבין מכשפות - ירדנה הדס
32	איצ'ו וברנרד - משה לימור
33	השבועה - משה לימור
34	יאנוש קורצ'אק - ירדנה הדס מצעד הספרים השנתי תשס"ד בסביבה מקוונת בעיר נהריה -

35	ציפי גולדהר ולינה שניידרמן
39	קטעים משירתו של ד"ר רחמים מלמד -

43	ממדף הספרים
----	--------------------

52	משוט בארץ, הגיעו למערכת
----	--------------------------------

53	תוכן בעברית
54	תוכן באנגלית

SIFRUT YELADIM VANOAR

JOURNAL FOR CHILDREN'S AND YOUTH LITERATURE

September 2004, Vol XXXII No.1 (121)
 ISSN 0334-276X
 Editor G. Bergson

Deborah Haneviah Str.
 Lev-Ram Bldg.
 Jerusalem, Israel

CONTENTS

Conference Opening

Renana Green-Shukrun 1

Lectures at the conference

King of the Hill

Nava Makmel-Atir 4

The Secret of the Pink House

Ofra Gelbard 7

The Organization of the Unacceptables

Chana Livneh 13

Why I Began Writing About Herzl

Devorah Omar 16

Avichai Bergson's Prize

18

Four Stories About Parting

Menachem Regev 20

Review

About Sabina Schved's Books

Lea Hovav 26

Between the Star of David and the Yellow Bridge

G.B. 30

The Demon on the Mountain

G. B 31

Try to Understand Witches

Y.H. 31

Itsho and Bernard

M.L. 32

The Pledge

M.L. 33

Yanusz Korczak

Y.H. 34

Book Parade in Nahariya

Zipi Goldhar
& Lina Shneiderman 35

Songs of Dr. Rachamim Melamed

39

From the Bookshelf

43

Travelling Around the Country

52

Letters to the Editor

52

Contents in Hebrew

53

Contents in English

54

